

Obsesionalitate și cultură (Fragment din Cartea Patologie obsesivă, 2007)

Venind dinspre patologic, obsesionalitatea își găsește un fundament antropologic în procesul deliberării persoanei, ce se desfășoară sub iradierea libertății conștiinței morale. Iar mai departe, în munca suprapersonală și standardizată, ordonată și spornică, ce tinde spre perfecțiune, dincolo de problematica relațiilor interpersonale.

Ceea ce e uman nu se încheie însă odată cu universul trăirilor nemijlocite ale muritorilor. Ceva plutește deasupra lor, le permite să respire aer proaspăt și să aspire spre înnalturi. Din atmosfera logosului și transcendenței, eroii de poveste și personajele istorice, cei ai miturilor și ficțiunii, transgresează generațiile și culturile, întorcându-se mereu la noi. Și odată cu ei marile probleme pe care oamenii le pun și le reiau mereu, așa cum spunea străinul din dialogul Sofistul al lui Platon. Prevederea și disciplina, virtutea și ordinea în viață, îndoiala și certitudinea, sistematizarea și delimitarea, chiar și faptul de a te spăla pe mâini, sunt lucruri ce străbat culturile și ne provoacă mereu.

În civilizația noastră europeană, de-a lungul istoriei ei, putem identifica personaje și probleme, mai mult chiar stiluri de comportament preferențiale și chiar epoci spirituale în care se agregă și obsesionalitate.

O trecere în revistă aleatorie a unor astfel de aspecte nu poate fi indiferentă pentru oricine privește spre obsesionalitate mai departe decât se vede prin ochelarii clinicii psihiatrice.

Propunem o astfel de excursie.

1. O poveste mitologică grecească

Prometeu a fost recepționat în diverse epoci ca un personaj răzvrătit și tragic, ce suferă pentru binele făcut unor oameni care ar fi condamnați, fără de intervenția sa, la semisălbăticie. Dar el este fratele lui Epimeteu, cel sedus de frumoasa plăsmuită Pandora, neglijent față de capriciile și curiozitatea acesteia. Iar Pandora, deschizând cutia ce nu avea voie să o deschidă, lasă să se răspândească în lume, pentru oameni, toate relele. În afară de Speranță. Epimeteu subminează astfel opera lui Prometeu, cel ce-i învață pe oameni munca, utilizarea focului, ba – zic unii – și vorbirea și scrisul.

Prometeu are o încărcătură semantică. Prometeia (προμηθεία) înseamnă în greacă prevedere, prudență, grijă și considerație pentru..., a avea din timp grija de a veghea asupra intereselor..., a veghea ca... Prudența se opune neglijenței nesăbuite, faptului de a nu avea grijă ca, din timp, să iei în considerare ceea ce s-ar putea întâmpla.

Vechii greci ne lasă moștenire între altele, și acest cuplu, frații: Prometeu și Epimeteu.

2. Filozofii greci despre virtuți și caractere

Aristotel, Etica Nicomahică

Virtutea este linia de mijloc între extreme,
Curajul, între frică și temeritate,
Cumpătarea, între desfrâu și insensibilitate,
Generozitatea, între risipă și avariție,
Grandoarea sufletească, între meschinărie și vanitate etc.

Privitor la generozitate: - Risipitorul este cel ce se autodistruge , ruinarea propriei averi fiind un fel de ruinare de sine, dat fiind că bunurile materiale constituie fundamentul existenței.

- Avariția însă este incurabilă (se pare că bătrânețea și slăbiciunile fizice îi favorizează apariția). Oricum, tendința spre avariție e mai înrădăcinată în natura umană decât cea spre risipă, majoritatea oamenilor preferând să strângă avere decât să o cheltuiască... Calicul nu dă nimănui nimic... Cupiditatea: unii oameni sunt în stare să suporte dezonoarea de dragul câștigului și încă a unuia meschin. Avariția e un rău mai mare decât risipa.

Mărinimia este o caracteristică a celor care au de unde da. Un om sărac nu poate fi mărinimos. Insuficiența acestuia indică meschinăria, excesul, vulgaritatea. Omul meschin, chiar făcând cele mai mari cheltuieli, el va distruge printr-un amănunt frumusețea ansamblului, ezitând dacă să întreprindă ceva, căutând modalitatea de a cheltui cât mai puțin, lamentându-se pentru orice, veșnic temător ca să nu facă cumva cheltuieli mai mari decât ar trebui.

Teofrast, Caracterele

Zgârcitul: ...La o masă numără câte pahare a băut fiecare... Dacă nevasta a pierdut un bănuț, cotrobăie prin oale, răscolește paturile, lăzile, caută până și în așternuturi... Din grădina zgârcitului nu poți lua nici măcar o smochină... Când are la masă invitați, are grijă să taie carnea în bucăți cât mai mărunte... Nu îngăduie nevestei să dea cuiva cu împrumut sare, ori un capăt de fitil, un vârf de chimion... Măcar că e vorba de nimicuri, își face socotelile că ele valorează mult la sfârșitul anului.

Cărpănosul: ...Este lipsit de generozitate în fața cheltuielilor. Când își mărită fata, vinde carnea animalelor aduse jertfă... Nevestei nu-i ia slujnică, măcar că i-a adus o zestre mare... Poartă încălțăminte peticită, dar susține că e tot atât de bună ca și una nouă...

3. O stranie civilizație ce ne este familiară

În sec. II Î. Cr. Polybios scrie o istorie universală din care ni s-au păstrat primele 5 capitole și încă câteva fragmente în care se află un comentariu despre armata romană care uimise deja lumea prin victoriile sale, mai ales în războaiele punice. A rămas celebră descrierea felului în care își organizează romanii tabăra de noapte când sunt în campanie:

Către sfârșitul etapei, când se apropie seara, un tribun și câțiva centurioni erau detașați și plecau în recunoaștere pentru a determina locul taberei, apropiat de o sursă de apă și de pășuni. Se pune un steag în locul cortului generalului (praetorium), care trebuia să aibă o vedere de ansamblu și să poată ușor trimite ordinele. În jurul acestuia se trasează un pătrat astfel încât toate laturile să fie depărtate de steag la o sută de picioare. Apoi se schițau două drumuri perpendiculare care se încrucișau în fața acestuia. Unul nord-sud (via principalis care corespunde cardo-ului din orașele întemeiate și duce la porțile principale), iar celalalt era decumenus maximus, care ducea la poarta praetoria orientată spre est și la poarta decumana, deschisă spre vest. Era respectat ritualul religios, iar structura taberei amintește pe cea a unui templu urban. Se atribuie apoi un amplasament diferitelor unități. Ofițerii se instalau de-a lungul căii principale. Trupele legionare și ale aliaților aveau locul la fix. Corturile erau distribuite pe două rânduri și dădeau spre căile secundare. Escadroanele călăreților se așezau pe marginea lui decumenus maximus; în spatele lor se așezau triarii, pedestrașii de prim rang. Trupele aliaților ocupau pozițiile periferice ale taberei. Lângă cortul generalului se instala un for cu o estradă, în care aveau loc adunările și se rezolvau treburile administrative. Toate aceste structuri și organizarea erau deja bine trasate când trupa ajunsese la locul de amplasare. Imediat soldații

începeau să sape șanțul care înconjura tabăra, ridicând un meterez (vellum) în jurul acesteia. Între meterez și primele corturi era lăsat un spațiu fix, care permitea deplasarea și, în caz de atac, ocrotea corturile de proiectilele dușmane. Se stabilea o parolă pentru noapte și se organiza serviciul de gardă la posturi fixe. Inspectarea posturilor e încredințată călăreților. Când sosește vremea potrivită acel căruia i-a căzut în sorți prima veghe face inspecție, având cu el câțiva prieteni ca martori. Dacă cineva a lipsit din gardă este judecat a doua zi... Ridicarea taberei se face și ea după o ordine și un ritual strict... Și Polybios încheie:

"Prin acestea se pare ca romanii căutând simplitatea merg pe o cale opusă celei a elenilor în această privință. Căci elenii la așezarea taberei socotesc de mare importanță sa găsească poziții naturale întărite, pentru că astfel scapă de osteneala de a săpa șanțuri ...De aceea, la așezarea taberei sunt nevoiți sa-și schimbe toată formația, ținând cont de natura terenului și să o modifice când într-un fel, când în altul, după locurile diferite. De aceea se întâmplă că e nesigur pentru fiecare atât locul său propriu, cât și pozițiile atribuite fiecărei unități în tabără. Romanii însă preferă să suporte osteneala săpării șanțurilor și a celorlalte lucruri pentru a avea unul și același fel de tabără cunoscută de toți."

Lumea romană ne este cunoscută și ea a rămas în istorie pentru multe contribuții. Sunt celebre de exemplu drumurile romane, dintre care unele se mai păstrează și astăzi, și care erau construite, pe cât se putea, în linii drepte. De-aseenea apeductele romane, care se înălțau mult deasupra solului, tot pentru a păstra linia dreaptă. Geometria boltei pe care au inventat-o romanii, vizibilă în Pantheonul lui Agrippa și în basilici, ne uimește și azi. Pătratul juca un rol important nu doar în aranjarea taberei, ci și în construcția unui oraș, proces în care iese în evidența pregnant o altă trăsătură, tensiunea cu

care romanii invocau instanțele supranaturale, în mod ritualic, în orice act uman semnificativ.

Pe lângă Roma reală în care trăiau, pentru romani exista și o Romă mitică, legendară. Precum și Roma quadrată, Roma cea pătrată. Expresie prin care tradiție desemna incinta sacră pe care Romulus a trasat-o cu plugul în partea de vest a Palatinului. Această întemeiere mitică a Romei s-a instalat apoi ca o paradigmă ideală pentru întemeierea oricărui oraș, "urbs".

Legenda spune că întemeierea Romei s-a făcut printr-un act ritual. Romulus și Remus au invocat prin intermediul augurilor semnele cerești. Lui Romulus i s-au arătat 12 vulturi și lui Remus 7, astfel încât primul a fost întemeietorul. El a săpat o groapă rotundă în care toți tovarășii săi au aruncat un bulgăre de pământ adus de Alba Regia, unde erau strămoșii lor și focul lor sacru. Acest loc numit mundus (termen folosit ulterior pentru lume) a devenit centrul sacru unde va arde focul sacru al cetății. În jurul mundus-ului Romulus trage o brazdă ce marchează incinta. El e îmbrăcat în costum sacerdotal, cu vâl pe cap și ține un plug de bronz tras de un taur alb și o vacă albă, imaculată. Brazda va fi întreruptă unde vor fi porțile. De o parte și alta a șanțului e delimitat un spațiu intangibil – pomerium, unde nu se va semăna și nu se vor construi case. Incinta orașului astfel delimitată e sacră, inviolabilă. A sări peste această delimitare e o impietate, fapt ce l-a făcut Remus în batjocură și a fost omorât. În interiorul incintei sacre a Romei nu aveau voie să intre trupe militare, cu excepția triumfurilor. Reprezentanții armatei se puteau reuni doar în afara zidurilor, pe câmpul lui Marte. Zidurile sacre, simbolice, marcate de pomerium, nu coincid neapărat cu zidurile de apărare. Pe măsura dezvoltării Romei ambele delimitări ale orașului, cel simbolic, sacru al Romei quadrate și cel real, fizic, cu ziduri de apărare, s-au mutat mereu.

Romanii au standardizat modalitatea de a întemeia un oraș deoarece în imperiu au ajuns să întemeieze multe. Faptul presupunea o serie de acte rituale importante și în începerea și realizarea altor "realități" ca și construcția de diverse edificii, temple și parțial chiar instalării taberei militare.

Întemeietorul trasează mai întâi un "templum", care e o zonă delimitată în cer sau pe pământ în interiorul căreia pot fi consultat auspiciile de către augur. Auspiciile pot fi rele sau bune, caz stabilit de specialistul în divinație, augurul (tradiția e etruscă). Dacă totul e favorabil întemeietorul – care e un magistrat și augurul efectuează primul act simbolic cel inaugurativ. Cel de-al doilea act este "orientatio". Întemeietorul, tot orientat de augur, stabilește axele viitorului oraș ce constau în strada principală – decimonum maximus – întretăiată perpendicular de altă stradă – cardo maximus. La încrucișarea lor va fi centrul orașului, forumul.

În for se va construi templul cu 3 capele (pentru Jupiter, Junona și Minerva), aceasta fiind zona Capitoliului, prin imitarea Romei (dacă se poate pe un loc mai înalt). Se mai prevăd clădiri pentru curte și basilici, piața etc.

Urmează, ca al treilea act, limitativ. Întemeietorul trage o brazdă de delimitare cu plugul; de cele două părți ale brazdei este pomerium-ul, zonă sacră ce nu va fi ocupată sau utilizată de oameni.

Urmează – pentru toate întemeierile menționate - două acte uneori simultane la care participă de asemenea magistratul și reprezentanți ai cultului, dedicația și consacrația. Se realizează în principiu un transfer de proprietăți, de la cea laică spre cea divină (inversul este profanarea). Prin consacrare orașul respectiv devine sacru de facto.

Întreg acest ritual s-a dezvoltat și s-a sedimentat progresiv, standardizându-se. După cum s-a remarcat, Roma nu s-a extins prin colonizări, ce fenicienii și grecii. Ea a cucerit treptat, din aproape în aproape, noi teritorii, în care au reprodus modelul de oraș care este Roma. S-a spus chiar că Imperiul Roman este o Urbs Romi, lărgit tot mai mult, în pată de ulei și reprodus ca orașe după chipul și asemănarea Romei. În alte modele de colonizare pleacă tinerii, familii sau sate întregi, grupe mari de oameni în zone ce au fost cucerite. În Imperiul Roman se stabilesc garnizoane, procuratori și soldații după ce și-au terminat slujba în armată, care uneori dura 30 ani. Totul e metodic, progresiv din aproape în aproape, bine administrat și pus la punct. Ceea ce nu suportau romanii e improvizarea, spontaneitatea bazată pe conjuncturi. Totul trebuie să fie prevăzut, bine stabilit, planificat, în conformitate cu normele și legile. La aceasta predispune și sistemul lor juridic bine edificat.

Se zice că Roma a cucerit lumea cu sabia, cu dreptul și cu creștinismul. Oricum contribuția sa la afirmarea și standardizarea dreptului în istoria universală este incontestabilă. Iar în domeniul juridic în primul rând jurisdicția privitoare la proprietate, familie și persoană. Dreptul familiei e pentru cei de azi puțin straniu deoarece apare ca subordonat celui privitor la proprietate. Puterea paternă (patria potestas) este puterea pe care un tată de familie (pater familias) o are asupra membrilor familiei sale în sensul cel mai larg al cuvântului (inclusiv sclavii). Persoanele și lucrurile care se află în casă îi aparțin și el e liber să le folosească așa cum crede de cuviință. Scapă puterii tatălui fiul pe care l-a vândut de trei ori, fiica dacă a fost vândută o dată sau dacă se căsătorește și copiii săi dacă sunt adoptați. Pe de altă parte

pierderea dreptului de cetățenie al tatălui sau moartea lui anulează patria potestas. Adopția este un act juridic prin care un părinte de familie ia sub puterea lui părintească (patria potestas) în calitate de fiu sau fiică un membru al altei familii. Actul are loc în fața pretorului și constă într-o triplă vânzare fictivă, adopția fiind similară unui transfer de proprietate. Adoptatul căruia de fapt nici nu i s-a cerut consimțământul, se bucură în noua familie de aceeași situație de care s-ar fi bucurat dacă s-ar fi născut în ea: ia numele noului său părinte, devine moștenitorul său, venerează zeii casnici ai noii familii. Adrogatio era adopția unui pater familiae de către alt pater familiae atrăgând deci după sine suprimarea unei familii.

Dreptul roman a jucat un rol esențial în circumscrierea noțiunii de cetățean și de persoană. Cetățenia romană se compune dintr-un ansamblu de prerogative care cuprinde o serie de drepturi civile: la căsătorie, la a produce acte juridice și politice: dreptul la vot și dreptul de a fi înscris într-o magistratura. Ea incumbă și obligații ca serviciul militar și tributul. Calitatea de cetățean se capătă prin naștere sau prin coloțiune ulterioară, poate fi pierdut prin abandon voluntar sau devenind cetățean al unei cetăți independente sau prin decădere (deminutio capitis). Romanii au definit și persoana juridică, concept ce se păstrează și e funcțional și în prezent. Persoana e subiect de drept, dar și cetățean, fiind reală și istorică. Ea apare prin naștere și înscriere în actele civile, capătă de-a lungul vieții sale diverse statute sociale și juridice și dispare prin moarte sau prin ștergere din evidențele actelor civile. Deminutio capitis era un fel de moarte civilă. În forma minimă avea consecințe doar în materie de drept privat. În forma medie consta în pierderea dreptului de cetate cu păstrarea libertății personale. În forma maximă conducea la sclavie. Deminutio memoriae este o condamnare pronunțată împotriva oricui a comis un atentat împotriva

majestății poporului roman și consta din interdicția pentru urmași de a purta prenumele condamnatului și distrugerea imaginilor sale.

Dincolo de aspectul moral și juridic al persoanei romanii au impus și sensul moral și individual al acesteia. Excepționala dezvoltare a industriei sculpturilor portretizante a introdus elemente de caracterizare și o primă determinare în profunzime a personalității – ca pol individual al umanului – înainte de ecloziunea postrenascentistă a acesteia , prin portretul pictat și prin romanul scris. E posibil ca un rol important să-l fi avut nu doar masca teatrală – de unde vine denumirea de persoană – ci faptul că romanii imprimau în ceara masca mortuară și o păstrau în galeria strămoșilor (Lari). Oricum, în universul culturii romane s-a forjat și conceptul de virtute, după lansarea strălucită a acestuia de către Aristotel (în grecește expresia era areté și semnifica excelența într-un anumit domeniu al practicii umane). Virtuțile romane, care au ajuns să fie clasic invocate luându-se în considerare o anumită perspectivă – e drept esențială – a vieții romanilor din vremea republicii, se referă la moravuri precum: austeritatea, disciplina, fidelitatea față de promisiunile enunțate, cinstea riguroasă. Polybiu în sec. II Î. Cr. comentează că un grec, chiar dacă s-ar fi angajat sub jurământ și în prezența a zece martori, va găsi întotdeauna mijlocul de a reveni asupra promisiunii sale, în timp ce cuvântul unui roman va fi pentru el o lege sacră. Virtutea romană era alcătuită - după Grimal - din voință, severitate (gravitate, seriozitate, lipsă de orice frivolitate), din devotament față de patrie și familie. Romanii au cultivat "devoțiunea", care însemna la ei sacrificarea individului ce se dedică unor zei infernali pentru a putea realiza o cauză bună pentru alții. Apoi se manifestă "virtutea permanenței". Se va considera adecvat binelui tot ceea ce are ca efect menținerea ordinii existente , împotriva excesului dezordonat, indisciplinat și nedorit , definit prin luxus.

Romanii au tradus arete-ul grecesc prin virtute, cuvânt ce derivă de la vir, bărbat. E vorba de calitățile bărbătești, de stăpânire de sine, prin menținerea ordinii stabilite, prin efectuarea ceremoniilor necesare păstrării unui echilibru. Romanii au cultivat pietas, atitudine care constă din respectarea scrupuloasă , cu ascultarea a ceea ce e superior și bun, cu tratarea acestuia în conformitate cu ierarhia naturala. Pietas-ul, care avea două temple la Roma se manifesta și prin Fides, buna credință, respectul față de făgăduielile date. Fides avea de asemenea un templu pe Capitoliu. Această formulă a moravurilor și virtuților romane s-a conjugat și s-a potențat reciproc cu stoicismul.

Romanii, disciplinați, serioși și perseverenți, plini de gravitate și fidelitate, erau în fundul sufletului anxioși și ambivalenți. Respectarea riguroasă , scrupuloasă chiar a ritualurilor, marea grijă de a nu greși cu nimic în efectuarea acestora, nevoie de a se asigura în permanență că toate perceputele sacre sunt îndeplinite, acoperă o permanentă tensiune interioară, agresivă și fobică în același timp. Ei nu sunt niște oameni jucăuși și senini, spontani și descurcăreți în orice împrejurări. În fundal stă ambivalența, crima lui Romulus ce-l omoară pe Remus, neîncrederea în celălalt, sentimentul că dușmanul e aproape, în proximitate. Romanii nu au excelat prin încredere în altul.

Când au suprimat regalitatea au stabilit să fie 2 consuli și nu unul singur. Dacă acesta, în mod excepțional, dictatura, atunci trebuia sa fie 2 dictatori. Din străvechime ei au descoperit și cultivat pe Ianus bifront, făcându-i un templu în Capitoliu, unde erau venerați și Castor și Polux. O ambivalența și o neliniște profundă stă în spatele ordinii și organizării perfecte, a respectării cu scrupulozitate a ritualurilor. Dintre artele literare au

descoperit satira, cu tot ce are aceasta în ea, nu doar umoristic, ci și critic. Râsul, chiar zgomotos, are deseori în el o mare încărcătură agresivă.

Niciunde în lume nu s-au făcut ca la Roma așa de multe și de mărețe băi publice. Aproape te gândești că băile lui Caracalla se văd din Cosmos. Pe unde au ajuns romanii au construit băi, inclusiv la Herculane și la Geoagiu-Băi. Romanii se spălau des, la fel cum Lady Macbeth se spăla pe mâini fără de oprire.

4. Ponderația și pacea lui August

În caracterizarea ce i-o face lui August, primul imperator al romanilor, Suetoniu scrie:

74. La mâncare era foarte cumpătat și avea gesturi aproape vulgare. Cel mai mult îi plăcea pâinea neagră, porții mici, brânză de vaci presată în mână și smochinele verzi.

77. La vin era de asemenea foarte cumpătat din fire, După cum povestește Cornelius Nepos, în tabără la Mantia nu obișnuia să bea mai mult de trei înghițituri la masă. Mai târziu, chiar dacă întrecea mai rău măsura, va vărsa.

84. Elocvența și studiile literare le-a cultivat din fragedă tinerețe, și cu pasiune, și cu sârguință... Mai târziu n-a vorbit niciodată, nici în Senat, nici în fața norodului sau a ostașilor, fără să se fi gândit și pregătit dinainte cuvântarea, deși nu-i lipsea darul improvizației. Ca să se înlăture primejdia uitării și ca să nu-și piardă vremea învățând pe dinafară, s-a deprins ca toate cuvântările să și le citească. Până și convorbirile particulare, chiar cu Livia, când era mai însemnate, le avea întotdeauna scrise dinainte și le purta după note, ca nu cumva, nepregătit, să spună mai mult sau mai puțin decât trebuia.

*

*   *

În dicționarul de personaje al lui Bompioni la August se notează (pg. 70):

„ ... Mare administrator, a dat numele secolului care a marcat apogeul puterii și culturii romane; dar viața sa s-a dovedit improprie pentru o legendă

și nu a avut parte de șansa literară a lui Alexandru cel Mare sau Cezar. E de așteptat Shakespeare pentru aceasta (apare episodic în piesele Iulius Cezar și Antoniu și Cleopatra). (În schimb):

August este eroul privilegiat al teatrului lui Corneille: Regele, încarnare vie a Statului. În el se reconciliază interesele particulare și interesul general. Prin însăși existența sa conflictele se rezolvă, lumea își regăsește unitatea primară în care fiecare e la locul său... Așa apare August în piesa Cinna (1640).

*

* *

Din tot ce se știe despre el, Augustus a fost un împărat serios, un foarte bun administrator, un om echilibrat și conștiincios. Se zice că a făcut ordine și în lumea prostituatelor din Roma. Oricum, a cultivat decența și moralitatea... Poate de aceea, nu la mult timp după el, s-au afirmat în alt fel Nero și Caligula.

5. Sfidarea sceptică

Diogenes Laertios despre Pyrrhon

În plină epocă matură a filosofiei grecești apare Pyrrhon din Elis. Om singuratic și consecvent e considerat părintele scepticismului, care se îndoiește de toate. Elevii săi au fost numiți pironieni după numele maestrului lor, dar și aporetici, pyrronieni sau zetetiei, căutători din pricină că erau mereu în căutarea adevărului. Sceptici sau cercetători deoarece căutau mereu o soluție și nu găseau niciuna. Aoretici fiindcă se aflau adesea în nedumerire. Marea lor problemă era să afle care ar putea să fie criteriul adevărului , dar nu găseau nici-unul. Încercau neconținut să răstoarne

dogmele tuturor școlilor, dar ei nu enunțau niciuna, "noi nu definim nimic". Căci se îndoiau de toate argumentele lor care ar putea conduce la certitudine. Enesidem sistematizează îndoielile în zece moduri la care Agrippa și adepții lui mai adaugă alte cinci.

Scepticii negau posibilitatea oricărei demonstrații, precum și criteriul, semnul, cauza, mirarea, știința, nașterea sau existența lucrurilor bune și rele ale naturii. Ei tăgăduiesc că ar exista un semn doveditor, și chiar că s-ar putea învăța ceva. Totul se mișcă într-o lume în care nu putem ajunge la fundamente pe cale rațională.

Filozofia greacă se încheie cu apariția în sec. III d.C a operelor sceptice ale medicului Sextus Empiricum. Nimic din tot ce dezvoltaseră gândirea și știința greacă nu scapă atacului demolator al îndoielii sceptice. Dacă grecii au descoperit filozofia și enunță prin presocratici tema fundamentală a temeiului, atunci când ciclul grec se încheie ei lasă moștenire Europei ce se naște marea problemă sceptică a îndoielii metodice ca cercetare neliniștitoare și continuă a criteriului ultim pe care gândirea speculativă îl caută pentru propria siguranță de sine. Când iese din fervoarea credinței Evului Mediu, Europa se pomenește cu acest cadou de care nu mai poate scăpa.

Biblia ne-a lăsat drept moștenire ispita curiozității, a tentației noului. Filozofia greacă ne-a încărcat cu seriozitatea îndoielii, ce caută fără odihnă temeiul.

6. Spălarea mâinilor

Matei 27.24. Și văzând Pilat că nimic nu folosește, că mai mare tulburare se face, luând apă și-a spălat mâinile înaintea mulțimii, zicând: Nevinovat sunt de sângele preotului acestuia. Voi veți vedea.

25. Iar tot poporul a răspuns și-a zis: "Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri"

26. Atunci l-a eliberat pe Barabas, iar pe Isus l-a biciuit și l-a dat să fie răstignit.

*

* *

Lady Macbeth, după crimă, se spală fără încetare pe mâini, fapt pe care-l constată și comentează și medicul curții.

*

* *

A avea "mâinile curate! ", "mâinile murdare!"

7. Îndoială, ordine și datorie în vremea rațiunii: Descartes și Kant

Descartes rămâne celebru prin îndoiala metodică ce conduce la certitudinea subiectivă a existenței de sine ca ființă cugetătoare, drept criteriu ultim ontologic și gnosologic, plasat în interioritatea și intimitatea conștiinței. În secolul al XVII-lea universul spiritual pe care-l afirma și descria era unul nou în raport cu tradiția gândirii filozofice grecești, deși tema îndoielii, a criteriului și a subiectului s-au forjat în finalul sceptic al acesteia. Faptul de a te îndoii este ceva universal uman, prezent în viața de zi cu zi, în evaluarea realității din momentele de cumpănă, în demersul științific, în dezavuarea credinței. Te poți îndoii de fidelitatea prietenului și de buna credință a unui pretendent la guvernare, de faptul dacă nu te înșeală

cumva, dacă ești sau nu în apropierea adevărului, dacă viața merită sau nu trăită. După cum te poți îndoii și de existența lui Dumnezeu, așa cum făcea contemporanul lui Descartes, Pascal, propunând un pariu ontic, înainte de a se lansa cu fervoare în credință. Dacă crezi în ceva din fundul sufletului, dacă ești marcat de credință, de crezuri, de încredere, atunci nu te îndoiești. Îndoiala și credința sunt polare. Și poate de aceea scepticismul antic inițiat de Pyrrhon din Elis s-a pierdut o vreme în atmosfera credinței entuziaste în noul Dumnezeu creștin.

Descartes era un fiu al epocii sale pe care de altfel a fecundat-o semnificativ. Privitor la el Noica scria:

„Niciodată nu ai să știi destul de bine ce este al oamenilor și ce e al timpului lor.”

Descartes apare în plină perioadă a „epocii rațiunii”, în care Europa dezvoltă ordinea și sistematizarea, clarificarea și spiritul de ierarhie. Toate trebuie să fie la locul lor, clar delimitate și bine definite. Faptul se manifestă în grădini și în palate, în clasificările lui Linné și claustrarea nebunilor care prin excentricitatea lor deranjează ordinea publică, așa cum demonstrează Foucault. În această atmosferă demersul lui Descartes este și el „la locul său”. Gândirea sa se desfășoară sistematic, metodic, având în vedere un ansamblu coerent în care toate părțile se articulează armonios și a cărui realizare i se impune ca o misiune. Ceea ce nu înseamnă că nu a avut și el un moment de tulburare, așa cum ne-o indică celebrul său vis. Acest moment de metanoia s-a produs însă doar o dată. Ceea ce decurge apoi este o operă ordonată, desfășurată parcă per în conformitate cu un plan, ce începe cu metoda, continuă cu fizica și metafizica, încheindu-se cu morală. Fieea omului Descartes era în consonanță cu vremea și se afirmă în opera sa.

Pentru Descartes adevărurile sistematice, mai ales cele geometrice sunt de importanță fundamentală. Ele se leagă de proiectul său fundamental al unei „mathesis universalis”. Preocuparea esențială a lui Descartes este, de la început, una privitoare la metodă, nu doar așa cum reiese din titlul primelor lucrări (Discours de la méthode), ci în general. Ideea de bază e cea de a progresa din aproape în aproape, asigurându-se că fiecare pas nu are discontinuitate sau fisură, pentru a merge mai departe, în siguranță pentru cuprinderea ansamblului. Îndoiala pusă în discuție și la lucru în Meditationes e flancată de această metodă. Și astfel, pas cu pas, se ajunge la fundamentul ultim, la criteriul absolut, care în primă instanță pare a fi continuarea propriei existențe a ființei cugetătoare, dar apoi face trimitere la ființa infinită a lui Dumnezeu. Apoi, de aici se continuă raționamentul, tot metodic spre cuprinderea ansamblului. Completitudinea lumii fără de discontinuitate e respectată de Descartes, cu un fel de pioșenie.

Ca om, dar și ca gânditor, Descartes a fost ordonat și metodic. El elaborează o metodă ce evoluează pas cu pas, sistematic. Prin ceea ce face Descartes este o fire conștiincioasă, scrupuloasă. Dar și conformist, marcat de ambiguitate, gata oricând de compromisuri și duplicitar atunci când rvea să-și răspândească și să-și impună public opera. Această atitudine rezultă clar din felul în care se raportează la Biserică, la mai marii acesteia, la Doctorii de la Sorbona. Are mereu grijă ca nu cumva scrierile sale să fie interpretate ca neconforme cu doctrina oficială, își ia multe precauții în redactare, ca limbaj și formulare, amână să facă publice unele idei dacă i se pare că nu e favorabilă conjunctura. Cere părerea altora în scris, răspunde la obiecții afirmând – aproape lingușitor – fidelitatea sa față de doctrina oficială a dogmaticii vremii.

E grijuliu, pedant chiar, atent la detalii și la aspectul formal al lucrurilor, disciplinat și exact. Reginei Elisabeta îi scrie, fix la 15 zile, despre sănătate.

Nu se întâlnește la Descartes improvizație, spontaneitate, neglijență, impulsivitate. Nu-l interesează cuvintele de spirit, maximele, fragmentele de gândire – ca în *pensé*-urile lui Pascal -, nu dezvoltă un jurnal intim și, în general, nu are interes pentru „fragment”, pentru nimic ce nu este sistematic, ce nu vizează fundamentul ultim și globalitatea, totalitatea. După prima parte a vieții în care pune la punct „metoda” și își stabilește criteriul ultim de certitudine în cogitație și Dumnezeu, Descartes începe să lucreze progresiv, sistematic la *Tratatul despre lume*. Ceea ce îl preocupă este în principiu unic și cuprinderea progresivă a totului, nu decupări intuitive ale fragmentelor semnificative. Cel mai străin lucru pentru el este eseistica.

Spiritul de sistem pe care-l precizează Descartes va fi reluat mai târziu de Kant și mai ales de Hegel, în cadrul spiritualității modernismului. Fundamentele sale se pun însă acum.

Îndoiala metodică a lui Descartes se dezvoltă în acest context. Este un alt univers problematic și un alt spirit decât cel în care s-a născut scepticismul grec, cel care a lansat ideea îndoielii și a criteriului. Acesta a dat naștere în primul rând empirismului și a rămas legat de empirism până în vremurile recente. De o lume care nu e un univers sau un cosmos ordonat și centrat cum tinde să fie cel al lui Descartes și cel al vremii rațiunii în general. Deși, raționalismul – al lui Descartes și cel ulterior – a relevat apetența pentru fundamentarea ultimă și cuprinderea totalității. Căci, orizonturile s-au mutat mereu mai departe, așa cum o spune gândirea unui alt mare raționalist, cu o fire poate și mai sistematică și ordonată ca a lui Descartes, Imanuel Kant.

*

* *

Despre Kant se știe că era un om ordonat, sistematic, muncitor, conștiincios. Se scula la orele 5 fix și lucra până la 8. Apoi își ținea cursurile până la 12. La orele 13 fix lua masa ce dura până la 15 și la care se serveau cel mult 3 feluri de mâncare făcute după indicațiile sale. La masă avea invitați, niciodată mai puțini de 3 (numărul grațiilor) sau mai mult de 9 (numărul muzelor). Fiecare comesean avea în față $\frac{1}{2}$ l vin roșu. Avea mare grijă la felul în care era îmbrăcat, să fie în rând cu moda, dar evita extravagantele. Seara la orele 7 fix își făcea plimbarea pe un traseu precis, astfel încât locuitorii își spuneau „Nu poate fi ora 7, fiindcă profesorul Kant nu a trecut încă.”. Se culca la orele 10 fix., așezându-se într-o anumită poziție și fiind într-un anumit fel acoperit. Nimic din ceea ce făcea Kant nu lăsa la voia întâmplării.

La una din prelegeri auditorii au observat că profesorul nu mai e complet stăpân pe ordinea ideilor sale, că e tulburat; aceasta se datora faptului că tânărului pe care îl fixase îi lipsea un nasture de la haină. Se povestește că în timpul meditațiilor obișnuia să privească pe fereastră, din cabinetul său de lucru un turn, dar că într-o vară copacii din grădina vecinului crescuseră atât de înalți încât îl împiedicau să mai vadă turnul, ceea ce l-a tulburat până ce vecinul nu a retezat vârfulurile copacilor.

Toată viața Kant a fost stăpânit de sentimentul sacru al datoriei. Dar ce a spus el? Și cum a spus-o?

Oricine a citit Criticile sale a remarcat tabelele sale cu 4 poziții. Acestea încep deja în Critica Rațiunii Pure cu cele 4 clase de categorii.

Invocarea categoriilor lui Aristotel e ceva nou în raport cu gândirea lui Descartes. Într-un secol și jumătate tema Rațiunii se maturizase. Apar acum și Ideile, cu trimitere explicită la Platon, dar cu un sens reînnoit. Dar mai ales, încă din prima mare Critică apare jocul și interferența dintre intelect și rațiune.

Acești doi termeni trimit la realități ale dimensiunii existenței umane oarecum apropiate, istoria lor fiind însă ciudată. Deși au sorginte latină, ei nu au jucat un rol important în gândirea antichității. Cartea lui Aristotel „Despre Suflet” (Peri Psihé) a fost tradusă în latină cu titlul De Anima, fiind apoi amplu comentată în perioada scolasticii – mai ales de către Thoma D'Aquino. În acest context conceptul aristotelian de specificitate umană al sufletului (nous) a fost comentat ca "intelect". Intelectul activ și cel pasiv constituiau cheia de boltă a sufletului omenesc. Ratio, rațiunea, se cantona la gândirea discursivă. La Descartes intelectul nu e surprins în vreun comentariu special, preferându-se conceptul de "cogitatio". El e adus în discuție de Leibnitz în legătură cu percepția și e apoi amplu dezvoltată în „Critica Rațiunii Pure” a lui Kant care, în cea mai mare parte a sa, invocă intelectul. El însumează însă acum o serie din atributele ce și le afirmase între timp rațiunea în „Epoca clasică”, cea a „raționalismului” și a „luminilor rațiunii”. Rațiunea, ratio, a însemnat la începuturi în mare măsură enunț (gândire discursivă), calcul și motiv. La începutul Renașterii aveau o carte a rațiunii în care își țineau contabilitatea. Rația alimentară se referă la o cantitate bine definită a alimentelor. În același sens se vorbește de raționalizare a resurselor. Un anumit calcul al argumentelor justifică acțiunea. Rațiunea face posibile ideile clare și distincte, evidente, transparente. Luminile rațiunii înlătură tot ceea ce e confuz și întunecat în ideile oamenilor. Rațiunea aduce lumină, iluminează. Rațiunea intervine ca

și cauză a lucrurilor, în lumea umană și în general (principiul rațiunii suficiente al lui Leibnitz). În plus, rațiunea s-a referit la gândirea desfășurată și bine argumentată, justificată. Dar semnificația prin care ea s-a impus în Europa din vremea lui Descartes a fost ordinea, ce stă în spatele calculelor și argumentelor. Lucrurile raționale sunt clare, bine delimitate, explicite, argumentate și justificate, sistematizate și ierarhizate. Rațiunea se referă la ceea ce e explicit și desfășurat, expus, observabil și manipulabil, argumentabil. Ea lasă la o parte ce e obscur, confuz, dar intuitiv, neclar, neexplicat, neargumentat. Ideile clare și distincte ale lui Descartes fac parte din ordinea rațiunii la fel ca metoda sa ce progresează din aproape în aproape, cu argumente și justificări pentru orice pas. Rațiunea e cea care sistematizează lumea explicită și accesibilă.

La Kant, sistematizarea datelor empirice o face intelectul după ce primește materialul furnizat de simțuri și organizat de categoriile spațio-temporale ale esteticii transcendente. El e preocupat de ordonare și ierarhizare, de circumscriere și definire. Rațiunea vine după aceea, ca o instanță superioară, ce nu mai are legături cu lumea empirică, care doar sistematizează și reglează cele rezultate din contribuția datelor empirico-estetice ordonate de instanța categorial - intelectuală. Rațiunea e ghidată de Idee – de ideal – funcția sa fiind reglatoare. Ea nu asigură certitudinea, dar orientează investigarea omului, ca o sarcină infinită.

După Kant, raționalitatea omului a rămas o temă constantă până în zilele noastre. O regăsim la fenomenologia lui Husserl sau în comentariile despre evoluția științei ale lui Popper. Rolul jucat de intelect s-a estompat. Noțiunea mai persistă în sensul de inteligență și de intelectual. Rațiunea lui Descartes, cea a ordinii, clarității, sistematicității, argumentării pertinente rămâne și în zilele noastre, ca o structură antropologică fundamentală.

Kant cel sistematic, ordinar și conștiincios ne-a lăsat moștenire și o monumentală construcție etică, dezvoltată în cea de-a doua Critică. Fundamentarea transcendentă a eticii se sprijină pe imperativul categoric ce vizează demnitatea ființei umane, ce nu trebuie vizată niciodată ca mijloc ci doar ca scop. Este o etică a datoriei de a respecta pe celălalt, a obligației de care nu poți scăpa. Dragostea, mila, iubirea, generozitatea, impulsul, creativitatea, plăcerea și multe altele, trec în planul secund sau sunt ignorate. În schimb, datoria și munca, autocontrolul și scrupulozitatea, conștiinciozitatea sunt la ele acasă.

Se zice că familia lui Kant venea din Scoția, din locuri în care neoproteștanții instalaseră o etică a sfințeniei prin devoțiunea muncii. Oricum, cele două personaje ce au jucat un rol important în formarea sa, Martin Knutzen și Franz Albert Schultz, se străduiseră să concilieze luminismul wolfian cu pietismul – Kant a reușit.

8. Omul serios, muncitor și zgârcit ca tip ideal

Etosul protestant și spiritul capitalismului în viziunea lui Max Weber

În celebra sa lucrare „Etica protestantă și spiritul capitalismului” Max Weber¹ analizează cum unul din factorii importanți ai nașterii capitalismului modern a fost stilul de viață, atitudinea față de lume și muncă, în general ethosul argumentat și promovat de calvinism și mișcările neoproteștante, pietismul, metodismul și sectele care își au originea în mișcarea anabaptistă. Punctul de plecare îl constituie doctrina predestinării a lui Luther, omul individual putând fi sau nu ales de insondabilul Dumnezeu, pentru a i se acorda grația și salvarea. În solitudinea în care rămâne – și în cadrul căreia

---

¹ Weber, M., Etica protestantă și spiritul capitalismului, Ed. Humanitas, 1993

faptele bune nu contează pentru o șansă în viața de apoi – omul individual poate totuși încerca să-și confirme sieși meritul devoțiunii față de gloria lui Dumnezeu printr-o asceză a muncii, autocontrolului și moderației în toate ce le face, zi și noapte, ceas de ceas. Deja Luther acorda importanță majoră vieții laice în raport cu izolarea mondială, dar neoprotentismul a cultivat un fel de sfințenie a vieții active, ponderate și autocontrolate, dedicate muncii ordonate și performante. Munca calificată, bine organizată și raționalizată devine o garanție a vieții pioase a credinciosului. Munca duce la câștig și îmbogățire. Ponderația în viață, evitarea plăcerilor, luxului și risipei duce la economii. Câștigul se amplifică și crește bogăția. Doctrina neoprotentantă include profitul, câștigul, banii, obținuți cinstit, prin muncă în circuitul unei vieți nu doar firești, ci recomandabilă moral, De condamnat e doar bogăția neutilizată și risipită, banii folosiți pentru plăceri și distracții. Banii reinvestiți care la rândul lor aduc profit rotunjesc semnul etosului neoprotentant. Fiecare bănuț pierdut fără folos e un păcat, dar zgârcenia nu, putând fi uneori corelată virtuților, împreună cu o viață familială sobră și cu utilizarea sexului doar pentru procreare, așa cum sublinia Franklin, care în recomandările sale pune pe prim loc obiectivul de face bani: „Nu uita, timpul este bani.”

Acest etos neoprotentant s-a dezvoltat într-o perioadă istorică în care orașele Europei aveau o istorie considerabilă, iar burghezia se impusese deja socio-politic. Într-o vreme în care, după Renaștere, se afirmă raționalismul, culminând cu secolul luminilor. Munca, ca sens etic al existenței pe pământ, pentru a fi cu câștig, profitabilă, trebuie să fie nu doar calificată și perseverentă, ci și bine organizată și rațională. Puritanismul poate fi considerat purtătorul ethosului unei activități burgheze raționale, a organizării raționale a muncii, în cadrul unei asceze raționale, a organizării

raționale a vieții oamenilor. Dar raționalitatea permite lectura omului din multe perspective. Ea a putut susține, în Secolul Luminilor și ateismul. Metodismul pune accentul pe sistematica metodică a modului de viață, a unui om ce se autocontrolează continuu, pentru a ajunge la o certitudine senină. Dar muncind cu devoțiune, în mod continuu, în mod onest, câștigând și reinvestind bani. Este vremea cultivării unor virtuți ascetice centrate pe viața profesională performantă, pe câștig și reinvestire. Fără acest etos, capitalismul modern cu greu ar fi căpătat fizionomia pe care i-o știm.

Max Weber subliniază, cu pertinentță, că el comentează doar un aspect al genezei capitalismului european. Ce la rândul său e diferit de alte perioade istorice în care capitalul a jucat un rol important în economie și istorie. Iar etosul acelei perioade de ascensiune a devenit mai greu de descifrat în modalitățile de afirmare ale capitalismului de sec. XX.

Totuși, opera sa rămâne deosebit de interesantă arătând cum, într-o anumită perioadă istorică și în cadrul unei particulare metamorfoze spirituale, sociale și economice, a ajuns să se afirme și să fie permanentă – ca un crez ideal – omul devotat muncii raționale, organizate, om activ, preocupat de câștig, dar sobru, autocontrolat, care refuză spectacolele și darea în spectacol, om calculat, planificat, pentru care însăși zgârcenia poate fi încorporată virtuților.

9. Împăratul funcționar*

---

* Walter Oppenheim, Europa și despoții luminați, Ed. All, București 1998

Europa din epoca Rațiunii și a iluminismului și-a atins apogeul politic în ideea despotului luminat. După Frederic al II-lea și Ecaterina a II-a, Iosif al II-lea a încercat să încoroneze această idee în imperiul austriac. După ce a fost asociat la domnie de către Maria Tereza din 1765, el a domnit efectiv cu drepturi depline de împărat timp de zece ani, după moartea mamei sale.

Pătruns de ideile filozofico-politice pe care le dezbăteau filosofii francezi, Iosif a încercat să le pună în practică. Poate cel mai adecvat scenariu pentru a-i contura stilul de existență și opera e de a propune o paralelă mentală imaginativă cu viața și acțiunile lui Napoleon Bonaparte, care i-a fost în parte contemporan.

Iosif al II-lea era prin fire un om conștiincios și muncitor. Nu-i plăcea dansul, muzica, arta și literatura. A pus capăt pensiei plătite lui Mozart pe motiv că nu a contribuit cu nimic folositor la binele imperiului. Detesta mai ales vânătorile. Nu s-a priceput deloc la arta militară și războaiele ce le-a purtat Austria în cursul domniei sale au constat doar în eșecuri.

Principala sa preocupare a fost întărirea și dezvoltarea administrației, considerând reforma administrativă drept crucială. La Viena a contopit o serie de corpuri administrative într-unul singur – Cancelaria – care superviza toate domeniile conducerii. Cei mai importanți soldați folosiți de el au fost funcționarii de stat. Le cerea funcționarilor un program de muncă foarte încărcat, pretinzându-le să se dedice cu întreaga inteligență, voință și putere de muncă treburilor de serviciu, fără a număra orele petrecute la slujbă. Iosif însuși petrecea săptămâni la rând în fiecare an pentru a-și supraveghea personal funcționarii. Obișnuia să participe la ședințe și lua notițe. Apărea pe neașteptate în imperiu cerând documentele și îi destitua pe cei ce nu munceau destul.

În zece ai de domnie Iosif a dat 17 000 de decrete și 6 000 de legi noi, ceea ce statistic înseamnă câte două legi noi pe zi. Nenumărate legi și decrete se ocupat de detalii, de probleme minore, astfel încât unele, cum ar fi legea care interzice consumul apei murdare, nici nu puteau fi aplicate. În 1784 a creat un nou post de comisar districtual în fiecare provincie care avea drept sarcină să verifice dacă legile sunt aplicate. Acesta trebuia să urmărească:

1. Dacă sunt ținute registrele de recensământ;

Dacă sunt numerotate casele;

Starea clădirilor;

Dacă oamenii sunt harnici sau leneși, înstăriți sau săraci și de ce.

...

19. Dacă pe domenii există clovni și saltimbanci;

Dacă se aplică legile împotriva beției;

Dacă e nevoie de mai multe închisori și lagăre de muncă.

...

25. Dacă se iau măsurile de precauție necesare pentru vânzarea otrăvurilor;

Dacă vânzarea antoconcepționalelor este interzisă;

Dacă penitențele și pedepsele cu dezonoarea aplicate fetelor păcătoase au fost abolite și dacă există instituții pentru salvarea unor asemenea fete.

Un domeniu în care Iosif și-a afirmat din plin ideile iluministe cu care făcea corp comun a fost cel al religiei, în care s-a manifestat deosebit de tolerant. Dar considera că numărul excesiv de sărbători ale sfinților nu era decât o pierdere de vreme pentru populație. Prin legile pe care le-a promulgat preoții deveneau funcționari de stat ca urmare să propovăduiască

virtuțile pe care le considera importante: loialitatea, obediența și munca susținută. Ei deveneau noi soldați în războiul pentru edificarea unui stat unit și eficient.

Iosif a interzis decorațiile "inutile" din biserici cum ar fi sfeșnicele agățate deasupra mormintelor. Au fost interzise pelerinajele și procesiunile, oamenii nu mai aveau voie să îngenuncheze pe străzi când se purta Azima. S-au dat instrucțiuni chiar și în ceea ce privește lungimea lumânărilor. Cea mai surprinzătoare a fost încercarea lui Iosif de a interzice utilizarea coșciugelor ca fiind inutile, în 1784, în locul lor urmând ca morții să fie înmormântați în saci. Dar a trebuit să renunțe la idee în urma protestului populației.

Iosif a dorit să creeze o monarhie absolută ca un stat în care toți să muncească din greu și să trăiască sub aceleași legi, în care să nu existe privilegii. Dar aproape nimeni, nici un stat și nici o clasă socială nu s-a bucurat de această inițiativă. Probabil oamenii mai voiau și săp cânte și să danseze sau să fabuleze și să creadă în superstiții. Se zice că oamenii îi așteptau moartea pe care au și sărbătorit-o. Un episcop chiar a ordonat cu această ocazie un Te Deum, în semn de recunoștință.

10. Personaje ale sec. XIX

Karenin Alexei Alexandrovici². Personaj din romanul lui Lev Tolstoi, *Ana Karenina* (1875-77)... Are o ținută afectată și dizgrațioasă, prestanță și morgă; buzele sale afișează un surâs ironic, fața sa un aer sever și sigur de sine. Fiecare moment al vieții sale e măsurat, căci doar o

---

² Bompiani (Dictionnaire des personnages littéraire et dramatiques a tous les temps et tous les pays, SEDE et Bompiani, 1970), pg 354

punctualitate riguroasă îi permite să facă față multiplelor sale obligații. E deosebit de competent în materie de politică, de religie și filozofie, dar nu are nimic de a face cu literatura sau artele, deși în aceste domenii are opinii tranșante. Față de soția sa Ana Karenina el a adoptat o tandrețe dublată de persiflare; nu e gelos pentru că apreciază că aceasta ar fi ofensator pentru el. Conduita sa e reglementată de respectarea conveniențelor și un mare simț al datoriei. Dar o prăpastie îl desparte de viața reală, mai ales când constată că Ana poate avea o viață intimă, absolut necunoscută de el, atunci când se îndrăgostește de Vronski. Atunci el preferă să se contureze în salvarea aparențelor, mai ales neîntrebând sufletul de unde ar putea apărea lucruri „ale tenebrelor”. El suferă profund, dar nu acceptă să o recunoască... Tot ceea ce vrea e să salveze aparențele, să menajeze reputația sa, cariera sa...

Profilul personajelor, în roman și în comentariul din Bompiani, nu rămâne la această configurație încremenită de la început. Dar metamorfozele ce se produc sunt reduse, în spațiul de joc trasat în caracterul său, pe care odată ce l-a fixat, Tolstoi trebuie să-l respecte. În povestea de față, elementul dinamic este soția sa Ana, care descoperă autenticitatea iubirii în spatele conveniențelor sociale și are curajul să-și afirme public trăirile, sfidând nu doar pe Karenin, ci mentalitățile unei societăți. Spontaneitatea, bogăția și forța de afirmare a tenebrelor afectivității îi este însă interzisă lui Alexei Alexandrovici.

*

* *

Oblomov Ivan Ilici.³ Erou al romanului Oblomov (1858) de Ivan Alexandrovici Goncharov. În acest personaj se regăsesc caracteristicile generației anterioare abolirii iobăgiei în Rusia; Oblomov e configurat din trăsături împrumutate din realitate și care trimit poate la unele trăsături autobiografice. Din punct de vedere social, Oblomov este o ființă completamente negativă, lipsită de orice spirit de inițiativă, incapabil de orice activitate. În cadrul acestei existențe marcată de abulie și lene, apar veleități de acțiune, de a găsi un scop, căci el are o inimă bună, sentimente delicate, un spirit idealist, dar educația l-a făcut apatic și singură dragostea e în stare să-i smulgă pentru un moment din această stare. Pentru a accentua calitățile negative ale personajului său, Goncharov îl opune lui Stolz, caracter energic, activ, plin de bun simț și idei ingenioase, care datorită rolului pe care-l pune să-l joace autorul, pare mai mult artificial față de Oblomov.

Comentariul și caracterizarea seacă din Bompiani nu prinde desigur nuanțele și bogăția infinită a acestui personaj bun și blând, naiv, curat sufletește, dar incapabil să ia vreo decizie, să înceapă și să finalizeze vreo acțiune, lăsând timpul vechii Rusii și omeniri să stea locului, încremenit, odată cu tăcerea și nehotărârea sa. Prin el s-a născut „oblomovismul”, care alături de „bovarism” și „don juanism” a fost unul din exemplele majore prin care eroii de ficțiune se dovedesc paradigmatici, elemente de definiție pentru oameni „din carne și oase”. Alături de bunul, blajinul și afectivul Oblomov, prietenul său Stolz, în esența sa german, e activ și organizator, grijuliu și

---

³ Bompiani (Dictionnaire des personnages littéraire et dramatiques a tous les temps et tous les pays, SEDE et Bompiani, 1970), pg 457

eficient, ordonat, deschis spre nou și performant. Adică , e marcat de „conștiinciozitate”.

11. Indecizia

Conflictul intrapsihic și ambivalența

Hannah Arendt⁴ relatează următoarea parabolă a lui Kafka:

„El are doi dușmani: primul îl împinge din spate, de la origini. Al doilea blochează drumul înainte. El se luptă cu amândoi. Singur, primul îl sprijină în lupta cel de-al doilea pentru că vrea să-l împingă înainte și, în același timp, cel de-al doilea îl sprijină în lupta cu primul, întrucât îl împinge înapoi. Dar numai teoretic se întâmplă așa. Pentru că acolo există nu doar cei doi dușmani, ci și el însuși și cine cunoaște cu adevărat intențiile lui? Așadar, visul său este ca odată, într-un moment de nebăgare de seamă – iar asta ar cere o noapte mai neagră decât orice noapte ce a existat vreodată – va părăsi dintr-un salt linia de bătaie și, pe baza experienței sale în luptă, va fi avansat la poziția de arbitru al dușmanilor săi în lupta unul cu celălalt.”

Cine e implicat în luptă, într-un conflict în care arbitrează forțe egale contrarii egale, conflict intrapsihic în cazul obsesivului, acolo nu mai poate decide, acționa și progresa „prin sine însuși”. El stagnează ambivalent, în contradicția indeciziei. Dar și suferă, participând la aceste lupte a căror autor nu se simte. Ca o soluție parțială, psihoterapia îl poate scoate uneori din joc, plasându-l în poziția de spectator. De arbitru, cu putere de decizie, mai rar. Deși ar fi de dorit.

---

⁴ Hannah Arendt, Între viitor și trecut, Opt exerciții de gândire politică, Ed. ANTET, 1997, pg 11

12. Semantica expresiei ordine

Dicționar al limbii române contemporane

Vasile Breban,
Ed. Științifică și Enciclopedică,
București 1980

Pg 402

- ordin, ordine. 1. Dispoziție obligatorie dată de o autoritate sau de un reprezentant al ei; act, hârtie care conține o astfel de dispoziție; ordin de plată = dispoziție scrisă, dată de un debitor către o bancă spre a vira în contul lui o sumă în contul unui debitor. 2. Decorație (superioară metalică). 3. (Biol.) Categorie sistematică subordonată clasei. 4. Complex de caracteristici arhitectonice definind un tip de construcție din antichitatea greacă și romană. 5. Rang, categorie. 6. Comunitate de călugări catolici.
- ordinal, ordinale, adj. Numeral ordinal = numeral care indică locul, ordinea numerică a unui obiect într-o serie
- ordinar, -ă, ordinari, -e, adj. 1. Obișnuit, comun; fracție ordinară = raportul a două numere întregi. 2. De calitate inferioară, fără valoare.
- ordinator, ordinatoare - calculator electronic.
- ordine, ordini, 1. Mod de succesiune în timp sau spațiu a unor lucruri, a unor fapte etc.; ordine de zi program după care se discută problemele într-o ședință, într-o adunare, etc.; la ordinea zilei = de actualitate. 2. Așezare a unor obiecte potrivit unor cerințe de ordin practic și estetic, rânduiala, regula. 3. Orânduire (socială, politică, economică); regim; noua ordine economică și politică internațională =

concept fundamental de politică internațională având la bază înlocuirea structurilor economice și politice perimate, bazate pe exploatare și asuprire, cu noi relații interstatale juste, echilibrate, echitabile și democratice.

- ordona,, (1) ordon, (2) ordonez, vb. Tr. 1. A da un ordin, a porunci, a dispune. 2. A pune în ordine, a orându-i, a aranja
- ordonanța. Ordonanțez, vb. 1. Tr. A dispune plata unei sume printr-un ordin de plată
- ordonanță, ordonanțe, 1. Dispoziție scrisă, emanând de la o autoritate. 2. Ordonanță prezidențială = hotărâre judecătorească dată în procese cu caracter urgent. 3. (Mil., în trecut) soldat în serviciul personal al unui ofițer.
- Ordonat, -ă, ordonați, -e, adj. 1. Căruia îi place ordinea, care păstrează ordinea. 2. (Despre obiecte). Pus în ordine, aranjat; (mat.) mulțime ordonată = mulțime pentru elementele căreia este definită o relație de ordine.
- Ordonată, ordonate, (mat.). A doua coordonată a unui punct dintr-un sistem rectangular de coordonate din plan sau din spațiu
- Ordonator, -oare, ordinatori, -oare; s.m, s.f.. Ordonator de credite = conducător al unei instituții de stat, care are dreptul să dispună de creditele bugetare ale instituției.

13. Leibniz

... Întinderea este ordinea coexistențelor posibile, așa cum timpul este ordinea posibilităților coexistente dar care au totuși conexiune; astfel încât ordinele acestea se referă nu numai la ceea ce există în mod actual, ci și la ceea ce ar putea fi pus în loc, așa cum numerele sunt indiferente față de de tot ceea ce poate fi răsunărat.

Pag 354

Replică la reflexele lui Boyle cuprinse în a doua ediție a Dicționarului critic al lui Boyle, articolul Rotarius privitor la sistemul armoniei posibilităților.

G. W. von Leibniz, Opere Filosofice, pag 341-366

14. Despre „jocul lingvistic” al noțiunii de ordine

Ordinea se referă la (semnifică) succesiunea unor entități (delimitate) paradigmatic fiind șirul numerelor naturale. Succesiunea se exprimă prin „înainte de...” și „după...”

Șirul natural al numerelor indică (se referă la, semnifică) asimetria de mai mare și mai mic. Orice număr următor este mai mare decât cel anterior; și la fel orice multiplu sau submultiplu al său. Intră în joc astfel ordinea crescătoare ($a < b < c$) și ordinea descrescătoare ($c > b > a$). Dincolo de egalitate acest aspect al ordinii e fundamental pentru matematică și logică. În joc pot să fie nu doar numere, ci și clase (în cadrul logicii claselor) sau orice entitate. Problema își pierde suportul și sensul doar la capătul șirului, acolo unde întâlnim zeroul (nimicul) și infinitul (absolutul).

Ordinea are de asemenea semnificație (se referă la) ierarhică, adică subordonare și supraordonare. Aceasta are analogie cu conceptele de mai mare sau mai mic, dar aria de semnificație este alta, incluzând perspectiva ființelor reale, oricum a biologiei și a universului uman. În ultimul, exemplară e armata în care avem nivele subordonate altora, care comandă și răspund, până la comandantul suprem. În armată, dar și în ansamblul vieții socio-politice organizate ierarhic, se dau sau se emit „ordine” de la nivel superior la nivel inferior. Ordinele și „ordonanțele” emană de la instanța de autoritate și putere, sunt marca acesteia. Cineva e împuternicit să emită ordonanțe sau să fie ordonator de credite. Cei ce ascultă de ordine, sa află „în ordine”, nu li se mai poate imputa nimic. Aceasta este maniera de a ne delega – și deci dispersa – responsabilitatea, prin faptul că ascuți și execuți ordine.

Oamenii ce se află la nivelul celor ce ascultă și execută ordine, care „sunt în ordine”, prin însăși acest fapt sunt într-un fel deosebit „ordonati”, dar și „ordinari”. Cei care ies în afara ordinilor pot fi „extra-ordinari”. Aspectul „extra-ordinar” se poate referi însă nu doar la ieșirea din banalitatea și supușenia celor ce sunt de nivelul „ordonanțelor” (ofițerilor), ci și ieșirea din nivelul firescului și naturalului, care ascultă de ordinele și ordinea naturii.

Ordinea ierarhică s-a impus oamenilor mai ales din perspectiva biologiei, odată cu Aristotel. Relația dintre genuri, specii și individ a fost transpusă de acesta în logică și ortografie, rămânând o problemă până în zilele noastre. Chiar și în prezent, unul din exemplele de referință pentru ordinea ierarhică este arborele genealogic al câte unui om. Piaget a făcut referință explicit la această ordine ierarhică în comentarea structurilor inteligenței copilului.

Tot în linia umană, ordinea a fost deseori corelată cu legea (juridică). Domnia „ordinii și legii” a fost deviză multor partide politice – deseori cu tentă dictatorială – până în secolul XX. Ordine și disciplină se cere în multe școli, instituții sau ordine călugărești. Faptul crește eficiența, dar nu stimulează creativitatea.

Desigur, în toate cele omenești, trebuie să domnească și să răzbată o ordine. O ordine fără de care nimic nu se încheagă, nu se exprimă, nu sporește. Ordinea trebuie presupusă în infrastructura celor ce sunt precum și a lucrurilor omenești. Și desigur în existența fiecărui om.

Doar că, nu totdeauna ordinea e vizibilă. De cele mai multe ori chiar că nu este, în prim plan apărând diverse forme expresive, divers configurate și cu varii semnificații. Uneori, în prim plan pare a fi chiar dezordine, întâmplare, „haos”; pentru că, la o considerare mai adâncă, să iasă la iveală o

„ordine secundă”, o „ordine de profunzime”. Aceasta deoarece, de fapt, toate lucrurile sunt în realitate la locul lor firesc, „la îndemână” pentru o folosire eficientă, bună, spornică.

Ordinea realului, în toate sensurile cumulate, merge mână în mână cu armonia. Ea implică zona „ma-tematicului”, atât a celui aritmetic (în sensul lui Pitagora), cât și cel geometric, ca toate simetriile sale echilibrate sau cu figurile perfecte ale lui Platon, incluzând în plus triunghiul, pătratul și cercul, centrat de un centru. Realul împlinit și bine așezat însumează în structura sa o ordine de adâncime. Ceva e bun, e pe drum bun, când „a intrat în ordine”, s-a așezat, și-a câștigat temei și poate intra în devenire, într-o sporire.

În acest context, trecerea în prim plan a problematicii ordinii centrarea pe ordine, ordine aplatizată, preocuparea exagerată pentru a le ordona, în sens de „ordine fixă și incrementă, ritualică”, sugerează că ceva nu e „în regulă”, „nu e în ordine”.

A intra în ordine, în „ordinea firească a lucrurilor”, înseamnă a uita de ordine, ca de ceva evident, presupus, realizat, implicat, subjacent.

O bună așezare într-o ordine permite o aparentă lașitudine într-o relativă dezordine spornică, a improvizației creative.

DIMENSIUNEA ANTROPOLOGICĂ A OBSESIONALITĂȚII

Introducere. Axa nehotărâre, nesiguranță, îndoială, problematizare. Relațiile de ordine și obsesionalitatea. Acțiunea, comportamentul, munca și patologia obsesivă. Obsesionalitate, viața intimă și cea oficială. Obsesionalitatea, scrupulozitatea și duplicitatea. Obsesionalitatea, delimitarea și centralitatea persoanei. Obsesionalitatea și timpul trăit.

Introducere

Toate tulburările psihopatologice importante, toate macrosindroamele semiologiei psihiatrice au un corespondent în trăiri normale semnificative. Depresia patologică are echivalent în tristețea normală, la fel ca fobia în frică sau atacul de panică în spaima de moarte. Delirul are corespondent în convingerea fanatică, starea maniacală în euforia sărbătorească, halucinațiile vizuale în stările de vis, fenomenul de transparența a gândirii în smulgerea secretelor personale prin tortură iar manifestările histrionic histerice în teatrul și teatralismul nostru de zi cu zi.

Este acest lucru valabil și pentru obsesionalitate? Desigur. Se pot enumera astfel : mustrarea de cuget după un fapt reprobabil sau consecutiv unei intenții rele, reamintirea involuntară a unei scene penibile pe care am trăit-o, daimonul lui Socrate care-l împiedeca să se amestece în politica polisului punând baza conștiinței morale, dificultatea luării unei decizii într-un moment de cumpănă al vieții, verificarea necesară la încheierea treburilor

în care ne-am angajat, ordonarea vieții în propria gospodărie, curățenia și igiena personală. Firea oamenilor ne relevă și ea modele tipologice caracteriale normale la care predomină conștiinciozitatea, munca perseverentă, grija deosebită pentru ordine, preocuparea ca totul să fie bine cântărit, argumentat și realizat, cu responsabilitate. Acest tip uman, virtuos și respectabil, are și el la fel ca alte tipuri, variante de minus și disfuncționalitate, exprimate într-o tulburare de personalitate obsesiv-compulsivă. Mai sunt și manifestări ale vieții omenești comunitare care au de asemenea un reflex negativ în manifestările patologice obsesionale. Pot fi menționate ritualurile sacrale, cele corelate magiei și superstiției, respectarea ordinii și ierarhiei sociale în sens tradițional, derularea structurată a practicilor omenești obișnuite precum învățământul, medicina, administrația dar mai ales munca productivă. În plan spiritual ideatic, în marginea credintelor și convingerilor, se infiltrează îndoiala, astfel încât primul mare ciclu al filosofiei omenești se încheie cu scepticismul. Iar de atunci, din vremea greco-romană, îndoiala sceptică s-a înfipt ca o dură provocare față de argumentările rațiunii. Și aceasta într-un plan universal uman, indiferent de îndoiala obsesivilor.

Ce are de-a face oare universul obsesionalității patologice cu toate cele menționate mai sus? Similaritățile și trimiterile rezultă din inventarierea simptomatologiei. Care este însă nucleul antropologic în jurul căruia se organizează această problematică psihopatologică? Trebuie să fie vorba, desigur, de o dimensiune structurală importantă și esențială, constitutivă pentru existența umană. Dacă starea maniacală poate fi comentată ca o replică în minus și patologie a bucuriei și euforiei ce contaminează oamenii dezlănțuiți în cadrul sărbătorii și dacă patologia histrionică - "histerică" în limbaj tradițional - poate fi comentată în marginea spectacolelor de tip

teatral, a actorului ce participă activ la un spectacol în care atrage atenția și impresionează semnificativ pe alții, atunci patologia obsesională trebuie să-și găsească corespondentul în alte zone antropologice. Una din acestea ar fi cea a practicii muncilor tradiționale, ce se desfășoară în conformitate cu un anumit ritual. E vorba de munca ce produce mijloace de consum și de întrebuințare. A muncii făcută cu efort și conștiinciozitate. Spectacolul ce impresionează publicul distrându-l și munca ce produce performant, în tăcere și seriozitate, sunt aspecte complementare ale derulării existenței omenești. Plasarea spre polul muncii productive a universului obsesionalității implică ordinea și ordonarea, decizia și planificarea, aucontrolul și controlul eficienței, evaluarea rezultatelor. Evaluare care, pentru om, nu poate fi doar una exterioară, a prețului pieții impus de comerț prin bani și nici cea doar a lucrului bine făcut. Ci și una interioară, a prețului și prețurii morale. Una a responsabilității conștiincioase și scrupuloase.

Zona antropologică specifică în care patologia obsesivă se dezvoltă este cea legată de actele și activitățile elaborate și productive, realizatoare, posibil de integrat în muncă. Ea se plasează la un pol opus față de comunicarea interpersonală directă, mai ales în sensul spontan, emotiv și expresiv al acesteia. În obsesionalitate se perturbă capacitatea persoanei de a:

- Acționa prin controlul deliberării, deciziei libere și efectuării unui comportament realizator; precum și a evaluării împlinirii acestuia ca eficiență și semnificație morală, la standarde cât mai înalte.
- Capacitatea de a asigura bazele acțiunii prin delimitarea unui sine coerent și ordonarea lumii din jur.

Comportamentul uman are diverse nivele, moduri de manifestare și complexități. Există acte circumstanțiale prin care se rezolvă probleme

curente, activități cutumiere ale ciclurilor zilnice ca sculatul, spălatul, îmbrăcatul, acte profesionale mai mult sau mai puțin standardizate. Comportamentul se derulează și de-a lungul unor perioade mai lungi, orientate și organizate de un obiectiv. Toate acestea sunt apoi înglobate în programe mai ample de existență incluse în ciclurile vieții. Pentru obsesionalitate contează acest ax comportamental al existenței umane pe care întâlnim și activitatea productivă, munca standardizată social.

În raport cu toată această paletă de acte și comportamente se manifestă deliberarea și hotărârea, angajarea în proiecte orientate de scopuri și sensuri. Dar și nehotărârea, îndoiala, problematizarea. Actul reliefează prezentul, actualitatea, în raport cu trecutul memorabil și viitorul posibil. Pentru împlinirea acțiunii productive e nevoie de perseverență și control. Munca produce bunuri a căror posesie dimensionează secundar persoana. Zgârcenia și colecționarea se manifestă la acest nivel. Iar peste tot e implicată ordinea și ordonarea, planificare, organizare și sistematizare. Ordine care, în fundal, nu e doar o caracteristică umană, ci una cosmică.

Munca relaționează oameni dar în mod exterior și indirect, prin norme și statute ierarhice. Relațiile interpersonale sunt și ele organizate prin relații de ordine. Dar și prin relații cu sens etic în care-și spune cuvântul conștiința morală, scrupulozitatea și duplicitatea umană.

Actul uman structurat de un obiectiv ce se cere împlinit reunește și sintetizează toate funcțiile psihice care, izolate, nu au semnificație. Amintirea, reprezentarea, imaginarea, ordonarea, numărarea, preferința, luarea unei atitudini, intenția, analiza și interpretarea, gândirea operativă și decizia, toate nu au un sens dacă sunt scoase din procesul intențional al acțiunii. Dacă se detașează de acesta și se impun ca atare, ele pot parazita psihismul în mod obsesional. Și la fel, actele subiectului devin parazitare

compulsive dacă sunt rupte de motivație și de contextul lor. Patologia obsesiv compulsivă sugerează o fragmentare a structurii formale a psihismului ce duce de la motivație prin deliberare la actul eficient. Fragmentarea ce susține și preocuparea față de detalii.

Ca o completare a imaginii ce vine dinspre clinica psihiatrică a cazuisticii franc psihopatologice, considerăm că este importantă o abordare dinspre normalitatea vieții, în care pot fi întâlnite și din care pot fi degajate aspectele antropologice care intră în criză în obsesionalitate. Liniile de forță ale acestui demers sunt sugerate de însăși simptomatologia TOC și trăsăturile persoanelor anankaste care au o evidentă replică în manifestările normale.

În continuare vor fi trecute în revistă principalele structuri antropologice ale existenței persoanei ce se regăsesc perturbate în obsesionalitate.

Ca o anexă se vor comenta și aspecte antropologice specifice obsesionalității ce pot fi regăsite în personaje istorice și de ficțiune, în teme ale culturii și stiluri de civilizație, de manifestare istorială a spiritualității.

Axa nehotărâre, nesiguranță, îndoială, problematizare

Pentru a acționa în mod firesc omul trebuie să se hotărască, fapt ce se defășoară firesc în viața de zi cu zi. Tot naturală și firească e senzația de siguranță a existenței, de calm, liniște și încredere în lumea din jur și în sine. În cele mai multe împrejurări omul nu are motive să se îndoiască de ceea ce vede și aude, de ceea ce a făcut, de ceea ce există în preajma sa. Toate aceste “axiome-ale-lumii-vieții-de-zi-cu-zi”, pot fi subminate sau zdruncinate în obsesionalitate.

Hotărârea și nehotărârea se referă la o acțiune sau la o raportare interpersonală activă. Ea este o componentă firească a vieții curente. Sunt momente în viață când trebuie luate hotărâri importante, cu serioase consecințe practice pentru sine și pentru alții, hotărâri care marchează direcția propriului drum de viață și soarta altora. La acest nivel se exprimă libertatea personală de opțiune, discernământul și în general responsabilitatea persoanei.

În psihopatologie sunt cazuri în care subiectul nu se poate hotărâ să facă ceva în general, fiind complet abulic. Sau, nu se poate decide de a face ceva anume, de a opta pentru o variantă, de a persevera sau a se reorienta, de a încheia un lucru început. Alteori, e ezitant în decizie. Obsesivul se poate hotărâ greu și să încheie un lucru început. Dacă termină, revine, reia, reface, verifică, dă o altă formă finalului.

Nehotărârea se poate manifesta și în raport cu atitudinea față de altă persoană, cu dificultatea de a fi asertiv și ferm, univoc, neambiguu. Sau, în raport cu aceeași persoană subiectul poate avea o atitudine duplicitară manifestându-se într-un fel pe față și în alt fel în spate. Subiectul duplicitar poate deseori trăda, nefiind de încredere. Neunivocitatea atitudinii față de celălalt poate duce la remușcare, la egodistonie scrupulos vinovată.

Trăiri ca cele de mai sus, marcate de nehotărâre se pot întâlni la mulți oameni, fiind frecvente și destul de caracteristice pentru obsesiv. În perspectiva persoanei, acesta oscilează între rigiditatea anankastă și abulia psihastenă. Rigiditatea în atitudine și comportament e deseori o reacție față de dificultățile deciziei.

Indecizia se corelează cu hiperreflexivitatea, rezultând o continuă deliberare interioară care imaginează multiple eventualități fără a putea alege ușor, firesc, natural, spontan o variantă optimă și eficace. E problematizat

actul până ce el nu a fost început dar și după aceea. Nehotărârea exprimă o dificultate de poziționare atitudinală, o insuficientă univocitate.

Nesiguranța, în esența ei, poate fi distinsă de nehotărâre. Ea constă dintr-o trăire neplăcută a vulnerabilității subiectului ce se simte expus exagerat pericolelor diverse, fapt ce întreține anxietatea. Nehotărâțul în acțiune nu este întotdeauna anxios iar cel în raportare interpersonală se simte mai ales culpabil.

Se poate distinge în primul rând nesiguranța de sine, corelată cu sentimentul unor deficiențe de putere și capacități pentru a face față unor eventualități noi, neprevăzute și potențial periculoase. Subiectul are o neîncredere în sine, resimte o insuficiență interioară. În raport cu viitorul există o crispă. Nesiguranța crește dacă există infirmități fizice, de vedere, auz, mers, de comunicare. Dar și dacă ambianța e necunoscută, un nou mediu lingvistic, o nouă cultură, schimbări prea rapide în viață. Omul e cu atât mai sigur cu cât are la dispoziție repere clare pe care să se bazeze și care să-l orienteze în acțiune, cu cât se poate baza mai mult pe o ordine cunoscută și previzibilă. Lipsa sau neclaritatea reperelor – fizice, normative, existențiale, de sens – într-un anumit sens “dezordinea”, aspectul vag, difuz, inconsistent al acestora în lumea în care trebuie să acționeze, îi scade siguranța, potențiază anxietatea. Nesiguranța scade dacă subiectul resimte un sprijin suficient din partea altor persoane. Sau a unor situații ce pot “asigura” o poziție socială bună, bani, locuință, sau în general, “viitorul”. Se vorbește de sentimentul de siguranță al vieții pe care-l dau mulți factori exteriori, între care posesiunile, relațiile, sprijinul altor oameni. Subiectul poate beneficia de diverse “asigurări” pentru acțiunile întreprinse sau pentru cele ce vor veni, cum ar fi asigurări pentru accidente sau pe viață. Nesiguranța întreține universul unor posibilități variate, dificil de stăpânit,

neprevizibile. Nesiguranța de sine stă în primul rând la baza anxietății dar se corelează strâns și cu fobia și obsesia. Pentru obsesiv ea e în primul rând articulată cu sentimentul lipsei de ordine care să-i permită subiectului să se orienteze și să acționeze ușor și eficient. Nesiguranța stă în mare măsură la baza obsesiei și compulsiei de a ordona și aranja lucrurile din jur. Ea întreține și vigilența de a avea totul sub control: ambianța din jur, relațiile interpersonale și propriile acțiuni, printr-o analiză și monitorizare continuă. Nesiguranța se poate referi și la evaluarea realității, la faptul dacă un lucru a fost suficient de bine făcut sau dacă poți avea încredere într-o persoană, apărând astfel ca anticamera îndoielii.

Intersecția între nehotărâre și nesiguranță e doar parțială căci prima se referă direct la act pe când a doua e corelată cu așteptarea a ceva posibil. Apropierea e mai mare între nesiguranță și îndoială.

Nesiguranța a fost de mult timp sesizată ca o problemă importantă a personalității înclinată spre obsesionalitate, fapt ce l-a determinat pe Schneider să o califice ca „nesigură de sine” (selbsunsichere).

Indoiala se referă la sentimentul de inconsistență a ceva ce îi este dat subiectului, a “ceva” ce e perceput ca o realitate sau ca un rezultat. Această “inconsistență” mai poate fi descrisă ca neclaritate, neprecizie, aspect difuz, confuz și nestructurat, ca lipsă de evidență sau de certitudine, de siguranță. Când se îndoiește subiectul consideră că realitatea dată, poate fi altfel sau poate chiar să nu fie. Sau, mai atenuat, e doar nesigur dacă e într-un anumit fel sau dacă “este”. Omul se poate îndoii de ceea ce vede și aude, de atitudinea altora față de sine, dacă un lucru e terminat sau bine făcut. Si chiar, dacă a făcut sau un un lucru. Se spune că el nu are certitudinea acestor datumuri. In raport cu acțiunea, nehotărârea se referă la începutul ei iar îndoiala la sfârșit și consecințe. Deși, într-un anumit sens lărgit îndoiala se

poate extinde și asupra nehotărârii, considerându-se că subiectului nu-i sunt clare motivele pentru care să opteze într-o direcție sau alta.

În sfârșit îndoiala se impune și ca demers filosofic pe calea chestionării fundamentelor și a criteriilor a “ceea ce există” și a felului în care aceasta există. De la scepticii antici și până în prezent, trecând prin Descartes și Kant, îndoiala metodică apare ca cel mai virulent demers critic din filosofie.

Îndoiala se poate referi nu doar la datumul perceptiv ci și la evaluări, inclusiv la evaluarea celorlalți. Subiectul se poate îndoii de sinceritatea celuilalt, de fidelitatea lui, de sentimente, afecțiune, de valoarea sa în general. La acest nivel ea se poate combina cu suspiciunea relațională și cu indecizia în acțiune.

La un pol opus îndoielii se plasează evidența, certitudinea și convingerea, deci aspecte cognitive ale trăirilor. Dar, un aspect al cogniției care nu rezultă atât din experiență sau silogism ci dintr-o atitudine interioară fundamentală. Corelată acestora e și credința. Omul pentru care există lucruri evidente, certe, de care e convins și în care crede, este de obicei un om care nu doar nu are îndoieli ci e și mai hotărât, mai puțin nesigur. Din suita de atitudini interioare menționate mai sus evidența, certitudinea, faptul de a fi sigur sunt trăiri conștiente corelate realității date, afirmate. Convingerea și mai ales credința se referă în plus la aspecte culturale spirituale ale existenței omenești. O persoană poate fi convinsă de justetea unui program politic, de o anumită ierarhie a valorilor estetice, sau poate crede în Dumnezeu.

Credința are mai multe înțelesuri. Privitor la fenomenele existentei se spune că avem cel mai des opinii și nu certitudini. Expresia “a crede”, poate fi întrebuințată și în sens de opinie provizorie : “cred că...”. Pe de altă parte,

crediința adâncă, profundă, e similară certitudinii și corelată evidenței. Se mai vorbește de încredere în alt om, de credința în cineva, „în care crezi”. Un aspect special e credința în utopii vitoare.

Indoiala patologică este unul din cele mai importante și frecvente simptome psihopatologice obsesive. Ea se poate regăsi și în felul de a fi a persoanei anakaste alături de nesiguranța interioară și de dificultatea acesteia de a decide. Indoiala este direct corelată cu ambivalența interpersonală și cu evaluarea acțiunilor, cu dedublarea interioară și egodistonia, cu permanenta tendință spre duplicitate și compromis a obsesivului. Nehotărârea, nesiguranța și mai ales îndoiala susțin verificările repetate. Acestea sunt condiționate și de tendința hiperreflexivă la control, de sentimentul incompletitudinii, de perfecționism. Verificările compulsive împreună cu îndoiala obsesivă sunt printre simptomele cele mai semnificative ale obsesionalității.

Obsesivul în mod structural ajunge greu la evidență, certitudini, convingeri, credințe. Prin aceasta el se plasează la un pol opus față de paranoiac care e marcat de convingeri fanatice.

În aria tematică a îndoielii și neclarității se plasează și problematizarea. Problema este, dintr-un anumit punct de vedere, o întrebare privitor la ceea ce nu e clar cunoscut sau definit, fapt prin care se declanșează o investigație, o căutare, în vederea rezolvării acesteia. Ceva ce e încă problematic e ceea ce e pus sub semnul întrebării, al chestionării, al soluționării. Indoiala naște probleme. Dar felul în care se pune problema este esențial pentru rezolvarea ei. S-a formulat că: o problemă bine pusă este în mare măsură și rezolvată. Iar faptul de a ridica probleme adevărate, esențiale este uneori mai important decât chiar găsirea soluțiilor. A selecta și sintetiza ceea ce merită să fie formulat ca o problemă e un important demers

intelectiv. Este neproductiv și perturbator de a face probleme din orice sau din lucruri neesențiale. Obsesivul care se îndoiește aproape de toate, pentru care foarte multe lucruri un sunt clare și evidente – firești – ci confuze și nesigure, ajunge să problematizeze mereu. În primul rând el problematizează orice acțiune pe care trebuie să o întreprindă. La baza acestui fapt stă și tendința sa hiperanalitică de luare în considerare a nenumărate posibilități. Dar el problematizează și ordinea din jur, propriile sale limite corporale ș.a.m.d.

Îndoiala poate fi asimilată până la un punct unei probleme ce se cere clarificată. Verificarea, în sens restrâns, este doar un element în acest proces de clarificare, de lămurire a situației problematice pe care îndoiala o semnalează. De multe ori procesul de investigare se adâncește în diverse direcții, ajungând la zona criteriilor și a temeiurilor. Rezolvarea de către obsesiv a îndoielilor sale prin verificări reprezintă o importantă simplificare a problemei.

Indoiala, nesiguranța, nehotărârea, pe de o parte deschid orizontul unor multiple posibilități și eventualități insuficient structurate; pe de altă parte grevează libertatea subiectivă a omului. Libertatea se manifestă în primul rând în planul deciziei, ce pune capăt – printr-o sinteză - posibilităților, eventualităților. Deficitul de libertate interioară a obsesivului, trăirile foarte neplăcute pe care le are din cauza indeciziei, autoanalizei, a hiperreflexiei, se amplifică prin faptul că obsesia, ca simptom și ca modalitate de comportament, se impune cu o necesitate oarbă. Obsesiile apar sub semnul imperativelor deontice, al obligației și interdicției. În patologia obsesivă instanța permisivităților ca spațiu privilegiat al libertății e aplatizată. Obsesia și compulsia sunt simptome ce eludează libertatea “impunându-se”, sub forma unei necesități implacabile. Obsesionalitatea

crește pe fondul tuturor posibilelor rele și nestructurate cărora le deschide calea tocmai nesiguranța, îndoiala, nehotărârea. Intre imperativele obligației și interdicției și fluctuațiile libere ale posibilităților care obturează câmpul unei permisivități reale, existența subiectului obsesiv e frustrată de realitatea unei libertăți interioare firești. Nehotărârea, nesiguranța, îndoiala, problematizarea neîncetată pe care o trăiește obsesivul, exprimă deci o patologie a libertății, a angajării responsabile.

Relațiile de ordine și obsesionalitatea

Relațiile de ordine sunt un aspect fundamental al existenței umane, implicat în toate aspectele psihismului persoanei. Ele sunt prezente în infrastructura gândirii și vorbirii, a derulării acțiunii, în raportarea la alții și la lumea ambiantă dată - resimțită ca spațiu - în derularea temporală a existenței. De fapt, tema relațiilor de ordine depășește cadrul uman fiind o problemă ontologică generală.

În obsesionalitate mai evidentă e în prima instanță problematizarea ordinii din ambianța fizică imediată. Obsesivul resimte uneori o imperioasă nevoie internă de ordine ca trăire subiectivă și acționează apoi repetitiv compulsiv pentru a face mereu ordine în jur. Uneori se manifestă nevoia resimțită ca lucrurile să se plaseze într-o anumită simetrie și să se păstreze o poziție fixă, imuabilă, încremenită. Orice modificare a acesteia determină anxietate, atac de panică, uneori reacții violente. Această raportare la ordinea fizică poate apare ca o continuă luptă împotriva unei dezordini potențiale, posibil a fi realizată chiar de sine. Se relevă astfel, tendința la împrăștiere, dispersie, latentă sau evidentă la obsesiv. În varianta psihastenă pacientul încontinuu introduce dezordine în jur și apoi petrece mult timp pentru a

ordona această dezordine, fără a ajunge niciodată la un final satisfăcător. Prezența evidentă a dezordinii poate fi un indice de obsesionalitate la fel ca ordinea excesivă din jurul unui om.

Sensibilitatea față de ordine e consubstanțială cu dificultatea obsesivului de a se adapta la schimbare și noutate, la o nouă ordine, mai ales dacă ea apare brusc. Aceasta se corelează cu felul specific în care obsesivul percepe realitatea. El delimitează un sector bine conturat din aceasta pe care-l ține sub permanent control. Dar care un se corelează firesc și mobil cu restul ambianței și realității prezente, nu se înscrie natural în ierarhia de importanță a datum-urilor. Pentru a sesiza alt aspect obsesivul trebuie să facă un întreg efort de reorientare. Faptul cere timp și e obositor, motiv pentru care se optează pentru persistență. Rezistența la schimbări se mai corelează și cu dificultatea obsesivului de a trece la act, trecere care nu e spontană ci cere deliberare și efort conștient. De aceea el e legat de un univers tradițional, bine cunoscut, stabil, ordonat în care acționează semiautomat, fără multe deliberări. Obsesivul, ca persoană, este deseori un “tradiționalist”. În sfârșit, nevoia de ordine fizică a obsesivului se mai corelează cu necesitatea pe care o resimte de a avea totul sub control, bine cunoscut, pentru a putea supraveghea toate sursele potențiale de pericol.

Relațiile de ordine sunt esențiale și în desfășurarea oricărei acțiuni. Există o succesiune algoritmică a etapelor unui comportament care trebuie să se desfășoare într-o anumită ordine până în final, până la încheierea, împlinirea sa. În mod curent aceasta nu e rigidă. Există mai multe eventualități care se organizează intuitiv într-o anumite succesiune și ierarhie, cu deschidere spre informația curentă, cu adaptare din mers la schimbările imprevizibile ce apar pe parcurs. Aspecte care în desfășurarea unei acțiuni firești sunt implicite dar devin explicite și problematizate la obsesiv. El

începe prin a face deliberat proiecte și planuri, multiple schițe, variante ale acestora, ale modului lor de desfășurare într-o anumită succesiune. Apoi își organizează și își planifică scrupulos activitatea, cu orare precise, cu etape de parcurs. Datorită deficienței de adaptare la nou preferă acțiuni rigide, algortimice, de la care nu se abate. Aceasta e versiunea hiperordonată. In versiunea dezordonată acțiunea începută e părăsită în favoarea alteia, reluată, repetată și greu finalizată. Intervine desigur și nehotărârea, nesiguranța, îndoiala. Precum și dificultatea delimitării; adică a considerării ca încheiată o acțiune, cu amânarea deciziei de finalizare, cu sau fără verificări perfecționiste. Nevoia de control se manifestă constant.

Relațiile cu alte persoane sunt și ele bine ordonate. Celălalt e ținut la distanță psihologică respectuoasă, e tratat în manieră oficial formală. In relațiile cu altul totul trebuie să fie bine stabilit și definit, clar și în ordine. Nu e loc pentru spontaneitate și improvizație. Fiecare trebuie să stea la locul lui, în poziția sa definită de raportarea față de sine. Evident, un asemenea tip de relație simplifică mult varietatea posibilă a interacțiunilor personale, cu toate infinitele sale nuanțe. Dar, simplificarea este tocmai expresia deficienței care face ca obsesivul să se preocupe constant și explicit de ordonarea lumii și nu lasă ca dimensiunea ordinii să fie implicită, inclusă în firescul desfășurării existenței sale.

In plan social obsesivul încearcă să se ordoneze prin supunerea față de norme, repere și regulamente. De obicei acestea sunt orientative, lăsând un spațiu de interpretare și improvizație. Supunerea față de normativitate este o expresie a sărăciei și de structurării psihismului obsesiv în perspectiva stăpânirii infrastructurii ordinii, care să-i permită o libertate creatoare.

Gândirea umană nu e nici ea posibilă fără o infrastructură a relațiilor de ordine și organizare ierarhică, așa cum a demonstrat-o Piaget cu multe

decenii în urmă. Ordonarea, clasificarea, ierarhizarea se achiziționează ca funcții ale inteligenței în ontogeneză și ulterior funcționează constant și bazal în rezolvarea oricărei probleme practice sau teoretice. Cursul gândirii eficiente, implicând și silogisme, operează prin ordonare și ierarhizare, deseori cu referință la ceea ce e general, la determinații și la aspecte particulare, individuale. Altfel nu ar funcționa nici logica implicită gândirii.

La obsesiv nu avem grave tulburări de gândire, ca în schizofrenie. Dar gândirea este marcată evident. De fapt, planificarea și efectuarea unei acțiuni presupune gândire iar felul ezitant și nestructurat în care aceasta se desfășoară la obsesiv a fost deja menționat.

E de adăugat că, o gândire corectă și eficientă – ce implică ordonare și ierarhizare – are nevoie să facă distincția între esențial și neesențial și să fie sintetică, integrând detaliul concret, individual și abstracțiunile generale într-un nucleu structurat prin determinații semnificante. La obsesiv s-a constatat mereu preocuparea nefirească spre detalii neimportante. Acest lucru exprimă de fapt destructurarea acestui proces de sinteză intelectuală, în care detaliul concret și generalul abstract sunt scăpate din integrarea lor firească și încep să funcționeze pe cont propriu. În cursul acțiunii și gândirii sale obsesivul se preocupă deseori, inutil și obositor, de detalii ne semnificative pe care un le poate integra într-un tot. Pe de altă parte își poate pierde vremea cu ruminări abstracte pe marginea unor teme insolubile.

Perturbarea procesului de gândire menționat mai sus se remarcă mai ușor în textele elaborate de către obsesiv. Ele sunt, la fel ca acțiunile, mult planificate și mai ales sistematizate, subîmpărțite în capitole tot mai mici ce sunt ierarhizate prin numerotare. Temele revin, sunt replasate în noi contexte, se încearcă legături logice; materialul este din nou redactat, verificat, capătă o nouă sistematizare și ordonare; detaliile devin importante

în unele locuri, abstracțiile în altele; temele sunt clasificate și reclassificate. Ordonarea, organizarea, sistematizarea, clasificarea marchează redactarea textului, ca urmare a desfășurării procesului de gândire. A clasifica și reclassifica, în diverse ordini ierarhice, e o preocupare constantă. Prin toate, obsesivul luptă împotriva dezordinii potențiale, a lipsei de structură ierarhică, logică și semnificativă.

Un aspect cu totul particular al obsesionalității este manifestarea patologică a matematicului. Geometria se manifestă în tendința la ordonare simetrică. Dar mai ales apariția preocupării obsesive pentru numere și numărare este un unicat în psihopatologie. Universul numeric ca și cel geometric e posibil printr-o relație de ordine. Aritmomania, ca numărare simplă, ca operații cu numere sau corelată cu ritualuri, este un aspect specific al patologiei obsesive. În plus numerele au și o semnificație particulară, prin ele însuși sau prin combinarea lor, fapt straniu ce de asemenea e prezent la obsesiv sub aspectul numerelor faste și nefaste.

Ciudata corelație dintre obsesionalitate și domeniul matematicii, care în psihopatologie se întâlnește doar la acest nivel apare ca urmare a perturbării relațiilor de ordine, dată fiind strânsa corelație între acestea și matematică, fapt intuit deja de Leibnitz.

Acțiunea, comportamentul, munca și patologia obsesivă

- Caracterul definitoriu pentru patologia obsesivă a centrării pe acțiune și muncă.

Nehotărârea, nesiguranța, îndoiala, problematizarea sunt corelate direct acțiunii, realizării prin comportament. Problematizarea ordinii se exprimă și ea în mare măsură prin felul în care e dezorganizat procesul

acțiunii : planificări și schițe cu algoritme posibile, reluări, reevaluări, planuri de organizare și reorganizare, perseverență rigidă, și abulie, scrupulozitate și perfecționism, toate articulează trăirea tensionat - critică a ordinii cu acțiunea, exprimând alunecare în direcția obsesionalității.

Preocuparea excesivă față de muncă este o caracteristică de bază a persoanei anankaste. Planificarea, perseverența, scrupulozitatea, conștiinciozitate, toate sunt corelate activității. Atașamentul față de muncă asigură un statut social, stima de sine, posibilitatea de a-și masca deficitul de identitate prin formalism, respectarea normelor și regulamentelor, a modului de manifestare impersonal, legat de “ceea ce se face”, de exercitarea datoriei “așa cum trebuie”. Dar și simptomatologia obsesionalității gravitează în jurul efectuării actului. Obsesiile strict subiective, necorelate cu comportamentul, sunt puține și ne semnificative. Esențialul simptomatologiei obsesive se desfășoară între preocuparea obsesivă și compulsie, ca act mental sau motor. Tipice sunt intențiile de act agresive. Subiectul resimte tendința apărută involuntar, de a face un act reprobabil, agresiv sau sexual. El se luptă cu această tendință și de obicei, în cadrul acestei lupte cu sine, reușește să nu comită actul sau să se mențină la nivelul de idee - intenție. Sau îl realizează doar simbolic, nevizibil pentru alții. Compulsiile ca acte motorii repetitive, în varianta lor simplă sau în complexitatea ritualurilor și ceremoniilor, toate se desfășoară în universul problematizării comportamentului.

- Variante ale desfășurării acțiunii în normalitate și obsesionalitate

Anankastul, ca variantă particulară a unui anumit tip caracterial marcat de conștiinciozitate (în teoria celor cinci mari factori) poate fi comentat cel mai pregnant din perspectiva raportării sale la acțiune. Acțiune

organizată de un obiectiv ce e mereu avut în vedere dar a cărei atingere apare de la un moment dat ca dificilă necesitând efort și control continuu.

Se pot aduna într-un tabel epitetele ce sunt avute în vedere în caracterizarea persoanei “conștiincioase” și/sau “anankaste”, de la inițierea acțiunii la decizie, exercitare, finalizare și administrarea produselor. Variantele pozitive trec printr-un continuum în variante deficitare.

Tabel schematic cu epitetelor ce caracterizează o acțiune performantă și omul ce o realizează conștiincios

	Decizie Hotărâre (ce sintetizează eventualitățile) (indecizie)		Finalizare Terminare Incheiere Realizare Implinire Verificare
Prevăzător	Cumpătat Prudent Argumentat	Sârguincios (se străduie)	Eficient Performant Conștiincios
Ce deliberează temeinic	Organizat	Perseverent Autocontrolat	responsabil (demn de încredere)
Ce planifică	Ordonat	autodisciplinat	
Proiectează	Sistematic	Insistent încăpățânat Rigid	Practic Strângător (zgârcit)
Programează	Pe etape pas cu pas	Perfecționist Meticulos Scrupulos Atașat de detalii	Colecționar Atenție față de Detalii
	Viziune	de ansamblu	

Sentimentul datoriei

Ordonat în acțiune

Ordine și ierarhie	Sistematizare
- mijloacele de acțiune	și ierarhizare
avute la dispoziție	a celor avute
- spațiul din preajmă	a colecției
- relațiile de acțiune	clasificare

Momentele critice ale desfășurării în timp a acțiunii, așa cum este prezentată ea în schema alăturată, sunt :

- decizia, ca sinteză a posibilităților și angajarea în acțiune
- desfășurarea cursivă până spre final
- finalizarea, sentimentul împlinirii, rezultatul obiectivabil și administrarea acestuia

În această prima variantă de analiză a acțiunii nu se au în vedere relațiile interpersonale, statutul social, normativitatea socială și problematica morală a scrupulozității.

Prin referire la schema prezentată mai sus se pot descrie tipuri de persoane performante, apreciate social – uneori ca personaje istorice – precum și tipuri deficitare. La toate, preocuparea față de activitate și muncă nu are doar prevalență, ci apare ca o perspectivă de ansamblu avută mereu în vedere. Un orizont al întregului acțiunii centrată de un scop și un sens apasă permanent asupra comportamentului actual, încadrând trăirea prezentului, care apare ca înlănțuit în acest proces:

Pornind dinspre normalitatea performantă semnalăm următoarele tipuri:

1. Om prevăzător și cumpătat ce-și alege cu grijă și pertinent obiectivele, își organizează activitatea, muncește sârguincios și obține bune rezultate. De obicei este energic, întreprinzător, conștiincios, performant.
2. Om ce totdeauna deliberează temeinic, e prudent în alegerea obiectivelor și mijloacelor de acțiune, realizează o bună organizare a muncii, progresează firesc, dar cu efort vizibil, e perseverent, chiar încăpățânat și în cele din urmă finalizează performant.
3. Deliberarea poate aduce în față luarea în considerare a unor multiple posibilități. Omul prevăzător deliberează acum îndelung, face inventarul sistematic al eventualităților, realizează o planificare riguroasă, proiectează, pregătește și organizează cu grijă desfășurarea acțiunii și apoi o pune în practică perseverent, insistent, cu grija și preocuparea constantă de a nu devia și pierde din vedere obiectivul principal. La nevoie el poate fi încăpățânat, nu cedează sugestiilor ce i le fac alții de a reevalua situația. Și astfel ajunge conștiincios, dar după un efort vizibil, la final. În această variantă se remarcă o reducere a spontaneității, o accentuare a autocontrolului, deliberării, supravegherii, efortului, dar toate se pot desfășura în marginea normalului, a bunei performanțe. Trăsăturile menționate mai sus se pot accentua mult. Desfășurarea actului apare acum rigidă, ritualică, în etape și forme fixe, precis programate, de la care nu e acceptată nici o abatere până se obține rezultatul planificat, la data prevăzută, bine făcut, exact și perfect.
4. Procesul inițial de deliberare și planificare poate fi mult exagerat. Chiar dacă nu intervine o indecizie evidentă, însăși amânarea luării unei hotărâri și a începerii efective a unei acțiuni, indică o dificultate. Crește în amploare procesul de pregătire, deci, inventarierea posibilităților imediate și îndepărtate, planurile și proiectele se multiplică și se diversifică. De

asemenea se acordă importanță sistematizării și organizării activității înainte ca ea să înceapă, se fac programări, pe etape.

Odată activitatea începută aceasta are două variante. Sau se desfășoară rigid, fără a accepta să se îndepărteze de la un algoritm fixat, neținând cont de variabilitatea împrejurărilor și nevoile de readaptare din mers. Sau, activitatea se desfășoară cu repetate întreruperi, părăsiri și reluări, uneori cu refacerea de mai multe ori a întregului drum parcurs, cu noi variante, care doar cu greu mențin direcția generală a proiectului inițial. Finalizarea se realizează doar în condiții de necesitate ultimă. Și atunci, cu permanente reveniri asupra variantei finale.

5. Dificultatea în luarea deciziei poate fi de la început majoră și evidentă chiar fără desfășurarea și repetarea proiectelor, planificărilor, programelor. Subiectul cere sfaturi sau își însușește modele de decizie ale altora. Nehotărârea se referă atât la luarea deciziei cât și la trecerea la act și continuarea acțiunii. Pentru a face față indeciziei subiectul se poate înscrie într-un context normativ de statut și rol social în care să fie predominant executant. Sau, face apel la o personalitate asertivă, decisă și dominatoare, căreia i se supune și îi cere soluții pentru orice detaliu practic. Această variantă a fost descrisă ca „psihastenie”. Ea se apropie mult de tulburarea de personalitate dependentă.

Problema încheierii acțiunii este un alt punct sensibil pentru persoana marcată de obsesionalitate. Principalele aspecte problematice care de fapt se întrețes sunt :

- dificultatea de a încheia sau considera ca încheiat un act efectuat;
- îndoiala și verificarea;
- sentimentul de incompletitudine;
- perfecționismul

Dificultatea de a încheia un act început e prezentă la toate variantele anormale de anankast. In replica normală a perfecționistului, finalizarea reușită este dimpotrivă, un element definitiv care iese în relief, uneori poate prea intens. Persoanele conștiincioase (din teoria celor cinci mari factori) sunt considerate ca eficiente, performante, exacte, practice, responsabile. Adică demne de încredere, oameni pe cuvântul cărora te poți bizui.

In variantele anormale și patologice finalizarea devine problematică. In unele cazuri ea se realizează exact, dar în urma unei acțiuni rigide și ritualice, care nu ține seama de împrejurări.

In majoritatea cazurilor, subiectul amână finalizarea cu diverse motivații interioare: apar noi variante, se pierde în ocoluri neesențiale. Iar sinteza finală – adică reunirea împreună a tuturor celor realizate într-un produs final coerent și sintetic - este dificilă. In unele cazuri se poate vorbi chiar de o „fobie de final”, încheierea amenințând cu un gol interior. Unul din principalele argumente ale amânării finalizării e nevoia de perfecțiune. Ceea ce e efectuat nu i se pare subiectului suficient de bine făcut și caută să-l mai completeze.

Indoiala obsesivă apare în cele mai multe cazuri în legătură cu terminarea acțiunii. Ea poate avea o dublă semnificație :

- îndoiala dacă lucrul este într-adevăr încheiat; adică dacă s-a obținut obiectivul real ce a fost urmărit sau el nu e încă realizat;
- îndoiala dacă lucrul realizat e bine făcut; de obicei apare dorința de perfecțiune; iar cum aceasta nu poate fi atinsă, nici acțiunea nu poate fi terminată;

In această perioadă a finalizării anankastul repetă redactările finale în mai multe varinate pe care le tot reia neputându-se decide asupra uneia care

încheie acțiunea, mai ales una perfectă, la care nu se mai poate adăuga nimic. Cel mai des apar însă verificările.

Verificările repetate din final au în vedere și eventualele greșeli, formulări neadecvate, neperfecte, neconvingătoare.

Sentimentul de incompletitudine a fost descris de Janet la psihasteni și se referă la o trăire globală, în care limitele propriei persoane și împlinirea acțiunii - ce înseamnă și ea limitare - sunt trăite neclar și sunt mereu problematizate. Incompletitudinea se referă la identitatea subiectului, la delimitarea sa, atât cea resimțită corporal cât și la delimitarea prin acțiune, prin act. S-a descris la obsesiv o „stranie senzație a neterminatului”, care întreține amânările și verificările. Dacă nu acționează, nu lucrează, obsesivul resimte un gol interior nevoia de a începe o altă activitate. De unde și frica de a termina un lucru început.

Pornind de la ideea că sentimentul de incompletitudine este un aspect central al psihasteniei, Janet încă de la începutul veacului trecut a conceput un tratament comportamental al obsesionalității, în patru etape (după Ellenberger):

1. A determina nivelul la care bolnavul e capabil să efectueze un “act complet”;
  2. A face și executa o acțiune de acset fel, la început mai lent și minuțios, apoi mai rapid, dar totdeauna perfect, până ce această acțiune nu mai reprezintă dificultăți;
  3. Se trece apoi la alt gen de muncă, mai dificilă, d eun nivel puțin mai elevat;
  4. Se multiplică și se variază astfel de programe.
- Activitate, câștig și administrare

Activitatea productivă, odată finalizată, conduce la un produs și un câștig. Acesta se adaugă posesiunilor subiectului, care pot avea variate surse. Administrarea posesiunilor este și ea o activitate mai specială, care implică acumulare, păstrare, multiplicare, cheltuire, dar mai ales gospodărire.

Gospodăria presupune acte pragmatice și relații interpersonale. Între variantele de persoane menționate în paragraful anterior se întâlnesc subiecți energici, conștiincioși și performanți, care pot fi excelenți administratori nu doar ai propriului avut, ci în general. Stilul lor este însă acela de a conduce centralizat și planificat, pe bază de norme, regulamente, disciplină, conștiinciozitate, moralitate. Ei nu vor cultiva și nu se vor baza pe improvizație, spontaneitate și ingeniozitate, ci pe seriozitatea unei munci pline de abnegație. Variantele de personalitate ce încep să se manifeste anormal în direcția obsesionalității devin însă slabi administratori și gospodari, datorită relaxării cursului acțiunii și a dificultăților de relaționare cu alții. Administrarea avutului, a unei instituții, întreprinderi, entități socio-economice sau faptul de a fi secretarul unei asociații pretinde abilități de relaționare interumană care nu sunt punctul forte al anankastului, al obsesivului în general, cu toate pasiunea sa față de muncă, căci e vorba de o perspectivă a muncii în care ceilalți contează doar ca entități abstracte.

Obsesionalitatea, controlul, analiza și verificarea

În mod firesc oamenii caută să aibă, să țină sub control realitatea, evenimentele, relațiile interpersonale, propriul comportament. Aceasta presupune obținerea și sintetizarea continuă a unor informații. Cibernetica atrage atenția, în cazul acțiunilor, asupra informației “inverse” (feed-back) pe care trebuie să o obțină agentul privitor la etapa în care a ajuns, privitor la

rezultatele parțiale și finale. Pe întreg acest parcurs intervin verificări implicite. La om aceasta informație inversă și aceste verificări fac parte din autocontrolul conștient și inconștient. Oricum, intervine conștiința reflexivă ceea ce – în raport cu automatele și situațiile din biologie introduce un spor de eficacitate și de referință subiectivă.

Faptul de a fi atent la lume și la sine, tendința de a controla, a ține sub control, a verifica ceea ce se întâmplă, poate să se accentueze în unele împrejurări de viață, în situații noi, situații potențial periculoase sau deosebit de importante pentru subiect. De asemenea, subiectul se află într-o stare crescută de alertă, de control și autocontrol, când știe că are unele slăbiciuni, unele zone vulnerabile ce nu trebuie să apară la iveală. Omul își autocontrolează mai mult corporalitatea dacă simte dureri. Și în general comportamentul când se știe obiectul unei atenții speciale, a unei testări, a unui examen.

În obsesionalitate întâlnim o tendință crescută de a ține realitatea sub control și a o verifica. În primul rând ambianța proximală, care e constant, ordonată și verificată. Cât și propriul comportament, care se află mereu sub o atenție reflexivă și analitică. În fața unei acțiuni, obsesivul adună cât mai multe date, imaginează multe eventualități și strategii. Și efectiv e atent la tot ceea ce face, la felul cum o face, în manieră hiperreflexivă.

Hiperreflexivitatea, autoanaliza, tendința de a ține totul sub control, vizarea continuă a unor multiple posibilități și verificările interminabile – susținute de incertitudine și îndoială - diferențiază obsesionalitatea de manifestări psihopatologice cum ar fi mania, impulsivitatea, histrionismul. O atitudine hiperreflexivă se întâlnește și în schizofrenia simplă, în forme paucisimptomatice în care subiectul e abulic, apragmatic, anafectiv. Acesta

însă nici nu mai tentează acțiunea, cu care obsesivul totuși se confruntă, fapt ce necesită atenție, control, verificare.

Controlul hiperreflexiv se aplică nu doar acțiunii ci și motivației ce tinde spre acțiune. Mai precis pulsioniilor, impulsurilor. Sinteza motivațională nu se petrece la obsesiv în mod firesc, astfel încât el ajunge să se confrunte și să se lupte cu propriile tendințe și pulsioni în manieră egodistonă. La acest nivel intervine și atenția hiperanalitică. Subiectul își analizează propriul suflet, propria conștiință mai mult decât firesc. El își face deseori procese de conștiință, scrupule. Iar în cadrul acestei replieri pe propria interioritate mentală, pot apărea teme de meditație generală, nu doar despre sine ci și despre lume. Orice om meditează uneori asupra marilor probleme și enigme ale omenirii, despre care știe și pe care le poartă cu sine: Ce e infinitul? Ce e ființa eternă? Cum de a apărut omenirea? Ce sunt și cine sunt eu? Astfel de întrebări nu au răspuns clar dar fac parte din existența personală a fiecăruia. Deseori obsesivul autoanalitic se fizează asupra rumațiilor mentale care din teme de meditație obișnuite devin idei obsesive. Desigur, prin dezimplicare din cursul natural al gândirii, al existenței.

Obsesionalitatea, viață intimă și cea oficială

Polaritatea între intim și public, între viața privată și cea oficială, este o constantă a existenței oamenilor, de veacuri sau chiar milenii. Relațiile interpersonale și cele familiale mediază între acești doi poli. De obicei, în zona intimității, față de cei apropiați și cunoscuți, omul este spontan, fără reticențe, fără grija de a se controla, de a-și masca particularitățile și

deficiențele, de a se face de rușine; el își permite neglijențe, satisfacții private, se joacă, improvizează.

În zona publică, mai ales în relațiile profesionale și cele cu autoritățile, sunt respectate reguli și norme de conduită și raportare, anumite convenții acceptate tacit. Ținuta trebuie să fie corespunzătoare, să existe autocontrol, să se respecte distanțele sociale și ierarhiile oficiale, acestea având norme standardizate de comportament. Subiectul trebuie să manifeste interes pentru problemele publice, să le abordeze cu seriozitate și responsabilitate să se manifeste ponderat, argumentat, cu înțelepciune, să inducă în ceilalți încrederea în el, astfel încât aceștia să-i încredințeze responsabilități publice. Reacția spontană poate fi inspirată uneori, alteori neadecvată, astfel încât situațiile se cer ținute sub control. Glumele și comportamentele ludice sunt rare, posibile doar în grupuri restrânse, în anumite împrejurări, atunci și așa “cum se cuvine”, “cum se cade”. Activitatea, munca, gospodărirea se cer a fi eficiente. În acest context, relațiile interpersonale trebuie să fie totuși elastice, nuanțate, tot timpul deschise spre dialog rațional și cooperare.

În perspectiva acestui domeniu de existență anankastul a fost tradițional descris ca un om la care predomină manifestările specifice vieții publice dar într-o manieră rigidă și de o eficiență care deși e bună în sectoare formalizate e problematică din cauza dificultăților de cooperare. El s-ar caracteriza prin: ținută îngrijită, autocontrol permanent, atitudine oficială față de ceilalți, din identificarea cu statutul și rolul social, respectarea cu strictețe a normelor și regulilor, fără nuanțe și flexibilitate. Celălalt este mereu ținut la distanță, prin politețe și formalism printr-o atitudine “oficială”, și o comportare respectuoasă, dar impersonală și rece. Comportamentul este nu doar serios și rigid, ordonat, exact ci și responsabil,

oficial, deseori ritualic. El poate fi performant ca muncă impersonală dar dificil ca management și gospodărire datorită faptului că, subiectul cooperează dificil cu ceilalți. Il acceptă doar dacă se conformează propriului stil, rigid și ritualic, de comportament.

Din viața publică fac parte și sărbătorile, distracțiile, spectacolele, jocurile publice. Participarea obsesivului la aceste manifestări care nu sunt legate de muncă e redusă. El o face mai ales la partea ceremonioasă – uneori sacrală – a sărbătorilor, în care se oficiază ritualuri. Când începe petrecerea, este deconcentrat, Căci nu știe să se distreze, să se relaxeze, să se bucure împreună cu alții. Îi lipsește spontaneitatea, intuiția, fantezia și plăcerea de a se angaja în jocuri cu risc, mai ales în fața unor spectatori. Nu știe să glumească, să râdă, să bârfească, să piardă timpul cu nimicuri, în cadrul unor relații afective calme. Si nici să povestească atractiv. Cu ținuta sa îngrijită, uneori impecabilă, de obicei în culori care să nu atragă atenția, el stă de o parte, ca spectator. Eventual ca și comentator. Cel mai des își întâlnește un partener cu care discută probleme oficiale, treburi de la muncă.

În concediu și în zilele de odihnă își ia cu el ceva de lucru. Trebuie să fie în permanență ocupat cu muncă, cu faptul de a face ceva. Relaxarea calmă și senină, întru contemplare, reculegere, meditație, nu e partea sa de existență.

In viață intimă, acasă, obsesivul este un om preocupat și rigid. Iși ocupă timpul cu ordinea și curățenia din casă, cu aranjarea colecțiilor. Apoi, cu pregătirea activității de a doua zi. Nu poate efectua spontan și cu dezinvoltură toate micile treburi gospodărești. Fiecare se cere elaborată și executată sub control, cu grijă față de detalii. Obsesionalitatea se infiltrează deseori în activitățile vieții de zi cu zi: sculatul, spălatul, îmbrăcatul, mâncatul, plecarea de acasă, culcatul, scrierea unei scrisori. Chiar și fără

verificări, articularea micilor detalii într-un întreg poate fi o permanentă preocupare. Apoi, reparațiile din casă pot fi o problemă paralizantă datorită apragmatismului său tehnic. Relațiile cu ceilalți, chiar cu cei din familie pot fi încărcate de ambivalență. Totuși, obsesivul nu e un retras, izolat și necomunicativ ca și schizoidul. El trăiește împreună cu ceilalți, dar de multe ori în mod ambivalent și problematic.

Obsesionalitatea, scrupulozitatea și duplicitatea

Obsesivul care prin definiție este egodiston, nu e împăcat aproape niciodată cu sine însuși. El se frământă în raport cu ceea ce a făcut, face sau va face, își face probleme și deseori se culpabilizează. De asemenea nu poate “refuza” tema vinovăției, așa cum s-ar petrece lucrurile – după psihanaliza – în cazul histeriei. Ci, dimpotrivă se autoanalizează continuu, atent la cele mai mici detalii, scrupulos. Spre deosebire însă de depresiv vinovăția nu e trăită plinar și nici asumată integral, fapt ce se corelează cu fragmentarea psihică din obsesionalitate. Vinovăția stă mereu în față, ca un spectru, ce se cere evaluat și rezolvat. Ceea ce nu e posibil decât prin conștiințiozitate, prin îndeplinirea scrupuloasă a îndatoririlor, cu o exigență maximă. Soluția anankastului în problema morală e de a fi inflexibil și riguros în îndeplinirea normelor oficiale în fiecare caz etic în care e implicat. Aceasta normativitate e prezentă mereu în mod explicit ca un înveliș exterior sub protecția căruia subiectul își liniștește conștiința morală. Acum nu mai e vorba doar despre lucrul bine sau perfect făcut, în sensul acțiunii eficiente sau producătoare de bunuri. Si nici doar de conduite sociale standardizate prin reguli, norme și statute sociale. In joc intră ceea ce e bine și rău. Marea problemă e că obsesivul e fascinat concomitent de principiile etice abstracte ale binelui,

răului, dreptății și în același timp de detalii, fără a fi capabil de sinteze armonioase. Scrupulozitatea se referă la detalii, la faptul de a nu se greși în amănunte. Dar, deoarece medierea spre principii nu e asigurată obsesivul trăiește mereu cu spaima de a nu cădea în greșală, în păcat. Si atunci preferă să-și conducă viața cât mai conform cu principiile abstracte ale codului etic. Rigurozitatea sa morală îl poate îndepărta de firescul vieții din jur a celorlalți.

Conduita etică se referă la relaționare și acțiune în raport cu alții prin intermediul raporturilor interpersonale. Ea are în centrul său judecarea etică, de evaluare morală a propriilor acțiuni și a acțiunilor celorlalți. Intransigența obsesivului se referă nu doar la sine ci și la comportamentul altora. Dacă e vorba de cineva apropiat sau chiar doar cunoscut, acestuia nu e se iartă nici cele mai mici greșeli. I se cere o conduită morală ireproșabilă, până în cele mai mici detalii, în manieră scrupuloasă.

Descrierea de sus e una ideală și ea nu se aplică de fapt decât unei subvariante a obsesivului ce tinde spre fanatism. Obsesivul nuclear dublează această tendință la conștiințiozitate morală scrupuloasă cu o permanentă duplicitate a compromisului. Nu doar că e obligat spre aceasta de circumstanțele variate ale vieții ci în natura sa obsesivul e duplicitar și egodiston, deseori ambiguu, inconsecvent. Si aceasta atât în raport cu sine cât și cu alții.

Duplicitatea este o dimensiune firească a existenței umane care în mod natural și normal e depășită de sintezele valorice ale existenței personale. Din aria duplicității fac parte: minciuna, reaua credință, ipocrizia, compromisul, ambiguitatea. In cazul tulburărilor de personalitate conduitele duplicitare sunt mai accentuate decât în normalitate îmbrăcând diverse forme de manifestare. Pentru obsesiv sunt mai caracteristice ambiguitatea și

compromisul. Acestea sunt o altă fața a ambivalenței ce se manifestă situațional, ca simptom obsesiv, corelată nehotărârii și ambitendenței. Compromisul presupune desfășurarea existenței pe două planuri, relativ contradictorii, subiectul cedând unei variante pe care inițial o dezavua. Compromisul se poate desfășura în perspectiva propriilor acțiuni sau a criticării și acceptării acțiunilor altora. În perspectiva morală, obsesivul poate să nu fie cu totul consecvent în principialitatea sa scrupuloasă. Ambiguitatea în relațiile interpersonale exprimă duplicitatea subiectului care nu decide clar privitor la relația sa cu celălalt, fapt ce de asemenea conduce la inconsecvența.

Faptul că obsesivul greșește uneori ca orice om, inclusiv în perspectiva morală, e de înțeles. El se poate însă autoanaliza exagerat, scrupulos, ruminativ, se poate autoblama. Sau, îi poate blama pe alții, ce au greșit. Dar, el nu are consecvența persoanelor cu tendință spre fanatism sau spre paranoia. Caracteristica de bază a obsesivului în aceste domenii, e inconsecvența.

Obsesionalitatea, delimitarea și centralitatea persoanei

Persoana umană ca subiect, ca sine (self) se raportează activ la lume prin acțiune și comunicare, raportare mediată de interrelație cu alte persoane. Desigur ea și suportă constant acțiunea lumii, a celorlalți asupra sa. Această interrelație ridică problema complexă a limitelor persoanei, limite care trebuie urmărite la diverse nivele și în varii direcții. Mare parte din psihopatologia obsesionalității evidențiază tocmai această deficiență, limitele devenind la obsesiv problematice, vagi, difuze, nesigure. Fapt ce se corelează cu dificultatea unei poziționări adecvate, a afirmării spontane și

naturale a identității. Psihopatologia obsesivă e instructivă în acest sens deoarece prin simptomele sale ne atrage atenția asupra limitelor persoanei, a sensului în care acestea pot fi înțelese, analizate și comentate. Vom urma ca fir conducător această simptomatologie.

O primă fațetă pe care simptomatologia ne-o relevă este cea a limitelor persoanei corporale. Corpul propriu, trăit de subiect și reprezentat în marginea conștiinței pe baza “schemei corporale” este centrul existenței noastre în lume. Din el izvorăsc intențiile, în interioritatea sa resimțim gândurile și sentimentele, prin intermediul lui, ca instrument, acționăm asupra lumii, comunicăm expresiv și vorbim, dansăm, iubim și ne rugăm. Acest corp trăit are limitele sale ce gravitează în jurul tegumentelor și îmbrăcăminții și care desparte un spațiu interior – în care resimțim bătăile inimii, durerile și plăcerile - de un spațiu exterior în care e plasat restul lumii. Aceste limite devin vulnerabile în obsesionalitate. Subiectul resimte în mod pasiv lipsa unei limite protectoare față de agresiunea malefică a lumii fizice exterioare ce se îndreaptă spre el spre a-l infesta cu substanțe și corpuri invizibile. El e victima unei agresiuni impersonale imposibil de controlat, ce-l obligă la spălare și dezinfecție precum și la multiple precauții. Această limită corporală se mai impune ca problematică și deranjantă și sub aspectul nevoii compulsiv-impulsive de grataj, a onicofagiei și trichotilomaniei.

Limitele persoanei sunt însă mai largi decât cele indicate de tegumentele corpului. Subiectul face de obicei corp comun cu instrumentele ce le utilizează. Intr-un anumit sens el se extinde și asupra spațiului în care acționează și pe care, de aceea, trebuie să-l poată controla și manipula. E vorba desigur de spațiul proxim, iar pentru ca acesta să fie sub un control complet, obsesivul îl ordonează în permanență, așează obiectele în locuri

fixe, în poziții simetrice totdeauna aflate ușor la îndemână, sigur, fără incertitudini și nesiguranță. S-a spus despre casă că e o piele lărgită a omului. Această casă – locuință, cameră, gospodărie, zonă de acțiune cutumieră – care e permanent controlată și precis organizată, se instituie și ea ca o limită, o zonă de limită continuu problematizată a persoanei obsesive.

Cea mai specifică, particulară dar și complexă formă delimitării obsesivului o constituie însăși acțiunea. Aceasta e de fapt o punte între persoană și lume. Ea mediază între subiect și ambianță, permite sinelui să se transceadă în lume utilizând și încorporând în același timp lumea. Aflându-se în această poziție ambiguă, acțiunea nu are totuși ființă fără de o structură proprie, care înseamnă un început, o progresie și împlinire, un final. Începutul îl putem plasa în subiect, în motivația, în proiectul său și decizia sa. Împlinirea, în produsul sau efectul realizat ce se desprinde de persoană. Decizia și începerea efectivă a acțiunii e o limită în care cele două aspecte, cea a subiectului și a lumii, coexistă, se întrepătrund. Și la fel, finalul, încheierea acțiunii. Persoana se delimitează atunci când se hotărăște – se “hotărniceste” – și trece la fapt. Ea se delimitează și atunci când duce faptul până la înfăptuirea finală, până la încheierea cu rost a scopului – la “entelehia” lui Aristotel – odată cu care se desparte și de acțiunea și de obiectul produs. Chiar dacă considerăm o acțiune ce se desfășoară ca avându-și propria-i “ființare”, aceasta se conjugă cu cea a persoanei, susținând delimitarea acesteia prin hotărârea fermă a începutului (“entschlössung” la Heidegger) și prin încheierea împlinită, bine finalizată (în sensul “entelehie” aristoteliene). Aceste două momente apar pregnant în obsesionalitate ca probleme ale delimitării subiectului conștient: indecizia și deficiența încheierii, cu îndoieli și verificări.

Actul încheiat produce efecte și bunuri. Ultimele intră direct sau indirect în proprietatea persoanei, redimensionând-o. O altă zonă în care se poate vorbi despre limitele persoanei este cea a avutului său, a proprietății. În această direcție obsesionalitatea ne relevă : tendința de a aduna, dificultatea de a părăsi lucruri avute cu argumentul că poate odată vor fi bune la ceva; - zgârcenia propriu zisă, inclusiv meschinăria; - colecționarismul ca tendință specială de dimensionare prin anumite posesii. Colecționarismul ridică probleme speciale cum ar fi cea a sistematizării, clasificării, valorizării.

Problema limitei se pune desigur și între subiect și altă persoană, Deoarece în forma sa tipică obsesivul are deficiențe în deschiderea și interpătrunderea intim afectivă cu celălalt, în varianta standard întâlnim o delimitare oficioasă și în raport cu ceilalți, în conformitate cu regulamentele și normele sociale. Nu e vorba nici măcar de tensiunea emotiv crispată pe care o trăiește față de altul fobicul, mai ales cel cu fobie socială. Se mai menționează dificultatea colaborării cu celălalt, care nu e posibilă decât dacă acesta se supune propriului stil de acțiune.

Simptomatologia obsesionalității ne indică faptul că o importantă dimensiune a persoanei ce intră în criză e cea a limitelor sale. Specificitatea obsesivității constă în apariția și manifestarea vagului, aspectului neclar și ambiguu, problematic. Limitele persoanei nu dispar cu totul ca în depersonalizare sau în dezorganizarea schizofrenă. Ele nu sunt crispate ca la fobic și nici hiperexpresive ca în histrionism, impuse cu autoritate ca la psihopat . Există însă aici, la nivelul limitelor persoanei, o “problemă” ce se exprimă prin psihopatologia obsesivă.

În direcție opusă față de cea a delimitării de lume, de alții, apare problema centralității, în sens de convergență spre un centru din care

izvorăște intenționalitatea, unicitatea și originalitatea ce susțin coerența sintetică a persoanei, a manifestărilor și creațiilor sale. Precum și identitatea cu sine resimțită subiectiv și observabilă de către alții.

Deficitul în direcția instanței centralității, coerenței, sintezei și identității se poate constata la obsesiv prin :

- Tendință la împrăștiere și dezordine pe care preocuparea crescută față de ordine precum și rigiditatea comportamentală caută să le compenseze;
- Hiperdeliberarea cu imaginarea unor variate proiecte și planuri, cu dificultatea de decizie și trecere la act, uneori cu ambivalență, ambitendență și comportamente de “anulare retroactivă”;
- Expunere hiperelaborată, digresivă, cu multiple detalii;
- Duplicitate în relațiile interpersonale;
- Dificultate în diferențierea dintre esențial și neesențial cu preocuparea concomitentă de abstracții și detalii;

Deficiența în direcția “coerenței centrale” este comentată în ultimul timp ca un sindrom psihopatologic, ce se întâlnește în diverse afecțiuni, presupunând o bază, un “modul” de disfuncționalitate neurofiziologică. Ea este identificată mai ales în autismul infantil dar și în schizofrenie și tulburările de spectru ale acesteia. Ipoteza e congruentă cu observații tradiționale ale psihopatologiei formelor marginale și paucisimptomatice de schizofrenie, așa cum le-a descris Minkowski. Acestea s-ar caracteriza tocmai prin tendința la împrăștiere, centrifugă. Căreia i se opune tendința centripetă și lent progresivă, din aproape în aproape, spre final a “epileptoidului”. Tot în perspectivă fenomenologică, recent Stanghelini opune obsesionalitatea caracterială celei depresive descrisă prin “tipus melancholicus” a lui Tellembach. Ambele sunt caracteizabile prin ordine,

muncă, disciplină, conștiinciozitate, seriozitate, repliere pe sine. Dar depresivul e coerent, afectiv, echilibrat interior, în relații intime profunde cu alții, sincer, “dintr-o bucată”, convergent spre “centralitate”. Pe când obsesivul e polarizat între detalii și abstracții, cu deficiențe de sinteză, de afectivitate, de relaționare cu alții, ascunzându-se în spatele măștilor formale, ambiguu și duplicitar, cu o permanentă tendință la dispersie și împrăștierea pe care cu greu o ține în frâu printr-un continuu autocontrol. Deci, o insuficientă “coerență interioară” cu o deficiență de “centralitate”.

În perspectiva antropologică “centralitate-delimitare” obsesivul – omul marcat de obsesionalitate - se plasează în zona “jumătății de măsură”, problematizând mereu și neajungând niciodată să se sprijine pe o delimitare și o centralitate fermă pe care să o implice clar în trăirile, manifestările și acțiunile sale. Delimitarea și centralitatea devin și rămân o problemă, ceva de clarificat și rezolvat. Si aceasta tocmai pentru că de fapt se manifestă neclar și ambiguu, ambivalent, cu posibilitate de evoluție într-o direcție sau alta.

Această poziție de intersecție nedefinită și ambiguă a diverselor direcții ce nu sunt clar definite caracterizează și învâluie întreaga patologie și existență de tip obsesional. Nimic nu e ferm, clar delimitat și structurat, centrat, formulat ca opțiune, ca variantă de acțiune, ca final asumat, ca punct de vedere tranșant. O astfel de caracterizare antropologică a obsesionalității se diferențiază de fermitatea și impenetrabilitatea la dialog a paranoicului. Nici măcar părerea, ca să nu zicem credința, relațional paranoidă că alții au ceva cu el și îi sunt ostili nu e caracteristică obsesivului. După cum trebuie să detașăm obsesionalitatea sub toate aspectele sale de ruperea de lume pe care o realizează dezorganizarea ideo-verbală și motivațional comportamentală din schizofrenie. Multe aspecte sunt similare până la un

punct, ca de exemplu hiperreflexia, deficiența coerenței centrale, ambivalența, abulia și apragmatismul, repetițiile stereotipe, ritualuri manieriste. Dar, obsesionalitatea se oprește undeva la jumătatea drumului, fiind cu un pas în mijlocul lumii, iar cu altul ieșind din lume.

- Obsesionalitatea și timpul trăit

Felul în care obsesivul își trăiește timpul îl diferențiază net de alte situații psihopatologice. Depresivul e repliat pe trecut, maniacalul e deschis spre toate orizonturile viitorului ce i se par realizabile, anxiosul e crispat pe un prezent ancorat într-un viitor imediat dar amenințător. Impulsivul trăiește în mod acut prezentul pe care-l consuma rapid. Histrionicul, ca persoană anormală și ca simptomatologie, crează în permanență evenimente, situații problematice și tensionante în care se află în centrul atenției. El organizează o temporalitate interpersonal socială ce mereu se acutizează ca actualitate, cu secvențe succesive. Până la un punct la fel trăiește și instabilul afectiv.

În cazul obsesionalității, prezentul trăit nu are pregnanță, ca în ultimele cazuri menționate mai sus. Subiectul se retrage din evenimentele interpersonale spectaculoase. Pe de altă parte nici angajarea sa în acțiune și muncă nu structurează un prezent puternic. Actul și munca se desfășoară în anonim și cu o scăzută forță de realizare, de încheiere și împlinire. Acțiunea, odată începută – ceea ce nu e un lucru simplu și spontan, ci problematic și dificil – are un curs, o desfășurare care se va termina cândva, într-un viitor incert. Căci obsesivul e conștient de faptul că va amâna finalul. Orizontul obiectivului persistă mereu, ca un fel de inactualitate care-l absoarbe în globalitatea unui ansamblu, în care trecutul, prezentul și viitorul au pondere egală. Deoarece comportamentul, acțiunile, munca nu se desfășoară firesc, sunt mereu întrerupte, reluate, problematizate, amânate, timpul trăit stagnează. El nu are contururile puternice ale unui actual centrat

de forța actului realizator. Deja Janet argumenta faptul că, prin slăbiciunea prezenței la lume a psihastenului, a capacității sale de “prezentificare”, prezentul pe care el îl trăiește nu are relief. Obsesivul trăiește un prezent slab. Pentru el timpul trăit e cel al acțiunii angajate, care are o structură aplatizată și limite vagi. Viitorul apare confuz, ca unul a unor variate posibilități. Totul se repetă în stil obsesiv, totul e reluat, refăcut, printr-un efort sisific, atât la nivelul actului desfășurat cât și prin repetarea identică a simptomelor obsesiv compulsive. Relaxarea centralității sinelui și a limitelor persoanei mențin un orizont transactual al temei acțiunii, a unui obiectiv ce se cere avut în vedere, fără pauză și odihnă, fără de duminici și sărbători. Temporalitatea cea fără de relief, lipsa clarei distincții și delimitări între prezent, trecut și viitor are în spate o durată care și ea stagnează. Se instituie, așa cum sublinia Gebattel, un timp “rotitor”, ce blochează devenirea.

Perspectiva fenomenologică a timpului trăit nu poate fi evidențiată în biologie, în comportamentul etologic sau în disfuncția neurotransmisiei cerebrale.

Drama obsesivului, ca om, se citește cu majuscule în a sa psihopatologie a timpului trăit.

